

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาการใช้สิทธิในงานลิขสิทธิ์เป็นหลักประกันการชำระหนี้ และการบังคับคดี

จากที่กล่าวมาในบทที่ 2 และบทที่ 3 ทำให้ทราบว่าสิทธิในลิขสิทธินั้นเป็นสิ่งที่มีความค่าและราคาในตัวเอง สิทธิในลิขสิทธิจึงเป็นทรัพย์สินและสามารถใช้เป็นหลักประกันทั่วไปได้ ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 214 แต่ในแง่ของหลักประกันเฉพาะอย่างแล้ว เจ้าของสิทธิในลิขสิทธ์ไม่อาจนำสิทธิในลิขสิทธ์ไปใช้เป็นหลักประกันได้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องจำนอง จำน่า ดังที่ผู้เขียนจะได้พิจารณาและจะได้นำเสนอต่อไป ซึ่งแตกต่างกับสิทธิในลิขสิทธ์ของกฎหมายต่างประเทศที่กำหนดให้สิทธิในลิขสิทธ์ถือเป็นหลักประกันชนิดหนึ่งโดยสามารถนำมาเป็นหลักประกันในการชำระหนี้ได้จากหลักเกณฑ์นี้ ทำให้เห็นถึงความสำคัญของสิทธิประเภทนี้ซึ่งควรที่จะนำความสำคัญของสิทธิมาก่อนให้เกิดประโยชน์แก่เจ้าของสิทธิ โดยสิ่งที่จะทำการพิจารณาต่อไป คือ การบังคับคดีกับสิทธิในลิขสิทธ์ว่าจะกระทำได้หรือไม่

โดยปกติเมื่อบุคคลมีภาระหนี้สินที่ต้องชำระขั้นตอนการชำระหนี้จะมีอยู่ด้วยกัน 2 ขั้นตอน คือ

(1) การชำระหนี้ก่อนฟ้อง คือ การที่ลูกหนี้ขอปฏิบัติการชำระหนี้โดยสิ่งที่จะนำมาชำระหนี้จะเป็นสิ่งใดก็ได้ขึ้นอยู่กับความตกลง เหตุนี้ เมื่อสิทธิในลิขสิทธ์เป็นทรัพย์สินและมีคุณค่า ราคา สิทธิในลิขสิทธ์ก็สามารถที่จะนำมาชำระหนี้ได้ ซึ่งวิธีการชำระหนี้นั้นก็ต้องอาศัยหลักกฎหมายทั่วไปว่าด้วยลักษณะของนิติกรรม และ

(2) การชำระหนี้หลังฟ้อง เกิดขึ้นจากการที่ลูกหนี้มีภาระหนี้ค้างชำระแต่ไม่ยอมชำระหนี้ เจ้าหนี้ผู้ได้รับความเสียหายจึงต้องอาศัยบารมีศาลเป็นที่พึ่ง โดยการฟ้องร้องดำเนินคดี ท้ายที่สุดก็มีคำพิพากษาของศาล กรณีนี้ลูกหนี้จึงตกอยู่ในฐานะลูกหนี้ตามคำพิพากษา ต่อมาเจ้าหนี้ก็อาศัยบทกฎหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบังคับเอากับทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาโดยการยึดหรืออายัดทรัพย์สินอื่นของลูกหนี้ตามคำพิพากษาและทำการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้น กรณีจึงมีปัญหาให้ต้องพิจารณาว่า หากทรัพย์สินที่ต้องถูกบังคับคดีนั้นเป็นสิทธิในลิขสิทธ์ การบังคับคดีในงาน

อันมีลิขสิทธิ์นั้นจะสามารถทำได้หรือไม่ และหากมีการบังคับคดีนี้จำเป็นหรือไม่ว่าต้องบังคับเอาทับสิทธิในลิขสิทธิ์ที่เป็นหลักประกันเท่านั้น จะสามารถบังคับเอาทับสิทธิในลิขสิทธิ์ที่ไม่ได้เป็นหลักประกันได้หรือไม่ และการบังคับคดีนี้จะมีวิธีการอย่างไร เหตุนี้ผู้เขียนเห็นว่ามีความจำเป็นที่ต้องศึกษาถึงวิธีและขั้นตอนการบังคับคดีโดยศึกษาจากหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการบังคับคดีเป็นหลักแล้วนำหลักดังกล่าวมาพิจารณาประกอบกับลักษณะของสิทธิในลิขสิทธิ์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ปัญหาทางกฎหมายในการบังคับคดี

การบังคับคดี หมายถึง การที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษามีภาระหนี้สินค้างชำระอยู่กับเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ต่อมาเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาประสงค์ที่จะบังคับคดีโดยการยึดและอายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เพื่อนำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาดและนำเงินมาชำระหนี้ หากแต่ขั้นตอนและวิธีการดังกล่าว เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่สามารถกระทำได้ด้วยตนเอง เหตุนี้ รัฐจึงต้องยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ โดยการกำหนดให้มีการบังคับคดีโดยศาล และมีเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นเจ้าพนักงานดำเนินกระบวนการบังคับคดีแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาจนกว่าจะเป็นที่พอใจของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ทั้งนี้ ต้องอยู่ในขอบเขตของคำพิพากษาหรือคำสั่งและสภาพแห่งหนี้ หรือการบังคับคดีนั้นต้องเปิดช่องให้กระทำได้ เพื่อให้คำพิพากษานั้นมีผลบังคับได้ การบังคับคดีจึงเป็นวิธีดำเนินการเพื่อให้มีการปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลในกรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยดี ทั้งนี้ การบังคับคดีเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในกำหนด 10 ปี นับแต่วันที่คำพิพากษาหรือคำสั่ง ซึ่งระยะเวลาในการบังคับคดีที่ได้กล่าวถึงนี้ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 271 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่บัญญัติว่า

“ถ้าคู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายแพ้คดี (ลูกหนี้ตามคำพิพากษา) มิได้ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทั้งหมดหรือบางส่วน คู่ความหรือบุคคลซึ่งเป็นฝ่ายชนะคดี (เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา) ชอบที่จะร้องขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษา หรือคำสั่งนั้นได้ภายในสิบปี นับแต่วันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งโดยอาศัยและตามคำบังคับที่ออกตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น”

ทั้งนี้ ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงขั้นตอนและวิธีการบังคับในหัวข้อต่อไป

4.2 ขั้นตอนการบังคับคดี

ดังที่กล่าวมาข้างต้นว่าการบังคับคดีนั้นจะกระทำได้อต่อเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ปฏิบัติการชำระหนี้ ซึ่งการที่จะบังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามคำพิพากษานั้นมิใช่ว่าเมื่อศาลพิพากษาแล้วจะบังคับให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาปฏิบัติตามคำพิพากษาได้ทันที ในกรณีนี้จะมีขั้นตอนและวิธีการในการบังคับคดี 2 ประการ คือ

4.2.1 การออกคำบังคับ

เหตุที่ต้องออกคำบังคับก็เนื่องจากเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องออกคำบังคับ เพราะคำพิพากษาเป็นเพียงคำวินิจฉัยข้อโต้แย้งและชี้ขาดถึงสิทธิและหน้าที่ของคู่ความเท่านั้น ไม่มีสภาพบังคับ แต่มิใช่ว่าทุกเรื่องศาลจะต้องออกคำบังคับเสมอไป ศาลจะออกคำบังคับให้ก็เฉพาะในกรณีที่คำพิพากษานั้นจะต้องมีการบังคับคดีกัน ซึ่งหมายถึงคำพิพากษานั้นมีการกำหนดให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่ชำระหนี้ให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เช่น พิพากษาให้จำเลย (ลูกหนี้ตามคำพิพากษา) ชำระเงินจำนวนหนึ่งแก่โจทก์ (เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา) พร้อมทั้งค่าฤชาธรรมเนียมและค่าทนายความ เป็นต้น

ในเรื่องคำบังคับนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 272 ว่า “ถ้าศาลได้พิพากษาหรือมีคำสั่งอย่างใดซึ่งจะต้องมีการบังคับคดีก็ให้ศาลมีคำบังคับกำหนดวิธีที่จะปฏิบัติตามคำบังคับในวันที่ย่านคำพิพากษาหรือคำสั่งและให้เจ้าพนักงานศาลส่งคำบังคับนั้นไปยังลูกหนี้ตามคำพิพากษา เว้นแต่ ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้อยู่ในศาลในเวลาที่ศาลมีคำบังคับนั้นและศาลได้สั่งให้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ”

จากบทบัญญัติของมาตรา 272 เห็นได้ว่า เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว การที่จะบังคับคดีได้จะต้องมีการออกคำบังคับให้จำเลย (ลูกหนี้ตามคำพิพากษา) ปฏิบัติตามคำพิพากษา ในกำหนดเวลาหรือเงื่อนไขเสียก่อน ด้วยเหตุนี้เอง “คำบังคับ” จึงหมายถึง คำสั่งของศาลที่สั่งแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา โดยกำหนดวิธีการที่จะปฏิบัติไว้เพื่อให้ลูกหนี้หรือจำเลยปฏิบัติให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล ซึ่งคำบังคับนั้นจะต้องระบุระยะเวลาและเงื่อนไข

อื่นๆ ตามที่จำเป็นพร้อมทั้งกำหนดวิธีบังคับไว้ในตอนท้ายว่า ถ้าผู้ต้องคำบังคับไม่ปฏิบัติตาม ผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์หรือถูกจับและคุมขังดังที่บัญญัติไว้ในภาค 4 ลักษณะ 2 หมวด 2²⁰³

ในการออกคำบังคับนี้ศาลอาจจะกำหนดเวลาที่อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งก็ได้ เพราะถ้าคู่ความมาศาล ศาลจะออกคำบังคับแก่คู่ความฝ่ายที่แพ้คดีหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาไปพร้อมกัน โดยเขียนบันทึกต่อบันทึกการอ่านคำพิพากษาที่หน้าสำนวนคดี หรือรายงานกระบวนการพิจารณาว่า “บังคับคดีภายใน...วัน หากไม่ปฏิบัติตามอาจถูกยึดทรัพย์ ถูกจับและคุมขังตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง” แล้วให้คู่ความทุกฝ่ายเซ็นชื่อและผู้พิพากษาก็ได้เซ็นชื่อไว้ด้วย ดังนี้ ถือได้ว่าศาลมีคำบังคับคดีแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้รับทราบคำบังคับแล้ว ในกรณีที่คู่ความฝ่ายที่แพ้คดี หรือฝ่ายที่มีหน้าที่จะต้องปฏิบัติตามคำพิพากษา หรือคำสั่งไม่มาฟังคำพิพากษา ศาลก็ไม่อาจออกคำบังคับแก่คู่ความดังกล่าวในขณะนั้นได้ แม้การออกคำบังคับจะเป็นหน้าที่ของศาล แต่ในทางปฏิบัติศาลจะไม่ออกคำบังคับส่งให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเอง จนกว่าเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาจะร้องขอเข้ามา ในกรณีนี้จึงต้องมีการส่งคำบังคับแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา

4.2.2 หมายบังคับคดี

เมื่อระยะเวลาที่ศาลกำหนดไว้เพื่อให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาปฏิบัติตามคำบังคับคดีได้ล่วงพ้นไปแล้ว ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ยอมปฏิบัติตาม คำบังคับนั้นก็เป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาจะต้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดี แต่งตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีทำการบังคับต่อไป

ในทางกฎหมายการขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 275 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ถ้าเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาจะขอให้บังคับคดีให้ยื่นคำขอฝ่ายเดียวต่อศาลเพื่อให้ออกหมายบังคับคดี

²⁰³ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ. (2550). คำบรรยายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาคบังคับคดี. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร : มีสมบัติ, หน้า 185.

คำขอนั้นให้ระบุโดยชัดเจน

- (1) คำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งจะขอให้มีการบังคับคดีตามนั้น
- (2) จำนวนหนี้ที่ยังมิได้ชำระตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น
- (3) วิธีการบังคับคดีซึ่งขอให้ออกหมายนั้น”

บทบัญญัติของกฎหมายมาตรานี้ได้บัญญัติไว้สำหรับการบังคับคดีเฉพาะหนี้เงินเท่านั้น โดยพิจารณาได้จาก (2) ที่บัญญัติว่า “จำนวนเงินที่ยังมิได้รับชำระตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น” จึงแสดงอยู่ในตัวว่าต้องเป็นหนี้เงินจึงให้มีหมายบังคับคดีที่เรียกว่า “หมายตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดี” เพื่อแต่งตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีให้ปฏิบัติให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง²⁰⁴ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่ามาตรา 275 เป็นเรื่องของหนี้เงิน²⁰⁵

ในกรณีที่จะมีการร้องขอต่อศาลเพื่อให้ออกหมายบังคับคดีได้นั้น จะต้องเป็นเรื่องที่จะต้องมีการดำเนินการทางเจ้าพนักงานบังคับคดีเท่านั้น เช่น การยึดหรืออายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาส่วนกรณีที่ไม่ต้องดำเนินการทางเจ้าพนักงานบังคับคดี เช่น คำพิพากษาที่ให้จำเลย (ลูกหนี้ตามคำพิพากษา) โอนที่ดินพิพาทให้แก่โจทก์ (เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา) หากจำเลย (ลูกหนี้ตามคำพิพากษา) ไม่ปฏิบัติตามให้ถือเอาคำพิพากษาเป็นการแสดงเจตนาของจำเลย (ลูกหนี้ตามคำพิพากษา) เมื่อจำเลยไม่ปฏิบัติตามคำบังคับโจทก์ (เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา) อาจร้องขอให้ศาลมีหนังสือแจ้งเจ้าพนักงานที่ดินจัดการจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงทะเบียนที่ดินที่พิพาทให้มีชื่อ โจทก์ (เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา) เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ต่อไป เมื่อศาลออกหมายบังคับคดีให้แล้ว ศาลมีหน้าที่แจ้งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบ เว้นแต่ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา (โจทก์) จะได้นำหมายไปให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเองซึ่งในทางปฏิบัติเจ้าหนี้ตามคำพิพากษานำหมายไปให้เจ้าพนักงานบังคับคดีส่วนลูกหนี้ตามคำพิพากษา (จำเลย) นั้น ถ้าศาลมีคำสั่งให้ส่งสำเนาหมายบังคับคดี เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา (โจทก์) ก็มีหน้าที่จัดการส่ง ถ้าศาลมิได้มีคำสั่งเช่นนั้นก็ไม่ต้องส่ง แต่เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีจะไปจัดการบังคับคดีตามหมายนั้น เช่น ยึดทรัพย์ ต้องแสดงหมาย

²⁰⁴ ประพนธ์ ศาตะมาน. (2520). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาและการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, หน้า 130.

²⁰⁵ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ. อ้างแล้ว, หน้า 210.

นั้นต่อลูกหนี้ตามคำพิพากษา (จำเลย) หรือผู้ที่ครอบครองทรัพย์สินที่ยึดซึ่งพบในขณะทำการยึด²⁰⁶

4.2.3 อำนาจและหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี

ในการบังคับคดีที่ต้องมีการบังคับคดีโดยเจ้าพนักงานบังคับคดี ศาลที่ออกหมายบังคับคดีจะตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดี เพื่อทำการบังคับคดีต่อไป ถ้าในกรณีบังคับคดีให้ชำระเงินเจ้าพนักงานบังคับคดีย่อมมีอำนาจและหน้าที่ต่างๆ ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 278 และมาตรา 282 ที่บัญญัติไว้โดยอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี ในทางกฎหมายให้เริ่มมีอำนาจตั้งแต่วันที่ได้ส่งหมายบังคับให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา แต่ถ้าหมายบังคับคดีมิได้ส่งเพราะศาลมิได้มีคำสั่งให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือเพราะลูกหนี้ตามคำพิพากษานำเงินหรือทรัพย์สินมาชำระให้เสียก่อน ในทางกฎหมายได้กำหนดอำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดีให้เริ่มมีตั้งแต่วันออกหมายบังคับคดี โดยมีผลว่าเจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจรับเงินหรือทรัพย์สินที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษานำมาชำระในฐานะเป็นผู้แทนเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้ทันที รวมทั้งดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาโดยเจ้าพนักงานบังคับคดีมีหน้าที่ต้องแสดงหมายบังคับคดีให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ทราบด้วย ในส่วนของอำนาจและหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 278 ที่บัญญัติไว้ว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติมาตรานี้ว่าด้วยอำนาจและหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี นับแต่วันที่ได้ส่งหมายบังคับให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือถ้าหมายนั้นมีได้ส่งนับแต่วันออกหมายนั้นเป็นต้นไป ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจในฐานะเป็นผู้แทนเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ในอันที่จะรับชำระหนี้หรือทรัพย์สินที่ลูกหนี้นำมาวางและออกใบรับให้กับมีอำนาจที่จะยึดหรืออายัดและยึดถือทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาไว้และมีอำนาจที่จะเอาทรัพย์สินเช่นว่านี้ออกขายทอดตลาด ทั้งมีอำนาจที่จะจำหน่ายทรัพย์สินหรือเงินรายได้จากการนั้นและดำเนินวิธีการบังคับต่างๆ ไปตามที่ศาลที่

²⁰⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 2226/2523

ได้กำหนดไว้ในหมายบังคับคดีรวมทั้งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรบังคับคดีได้โดยให้ถือเสมือนเป็นเจ้าพนักงานศาล ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นผู้รับผิดชอบในการรักษาไว้โดยปลอดภัย ซึ่งเงินหรือทรัพย์สินหรือเอกสารทั้งปวงที่ยึดมาหรือที่ได้ชำระหรือส่งมอบให้แก่เจ้าพนักงานตามหมายบังคับคดีให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทำบันทึกแล้วรักษาไว้ในที่ปลอดภัยซึ่งวิธีการบังคับทั้งหลายที่ได้จัดทำไปแล้ว รายงานต่อศาลเป็นระยะๆ ไป

ในการปฏิบัติหน้าที่”²⁰⁷

จากบทบัญญัติของมาตรา 278 อาจจะแยกพิจารณาถึงอำนาจและหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ดังนี้

1. มีอำนาจในฐานะเป็นผู้แทนเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาในอันที่จะรับชำระหนี้หรือทรัพย์สินที่ลูกหนี้นำมาวางและมีหน้าที่ออกใบรับให้เงินหรือทรัพย์สินที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษานำมามอบให้เจ้าพนักงานบังคับคดีถือได้ว่าเป็นเงินหรือทรัพย์สินที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้รับไว้แล้วตั้งแต่วันที่เจ้าพนักงานบังคับคดีรับไว้
2. มีอำนาจที่จะยึดหรืออายัดและยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาไว้ซึ่งรวมถึงการมอบหมายให้ผู้อื่นยึดถือไว้แทนด้วย
3. มีอำนาจที่จะเอาทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่ยึดหรืออายัดไว้ออกขายทอดตลาด
4. มีอำนาจที่จะจำหน่ายทรัพย์สินหรือเงินรายได้จากการขายทอดตลาด
5. มีอำนาจดำเนินวิธีบังคับต่างๆ ไปตามที่ศาลได้กำหนดไว้ในหมายบังคับคดี
6. มีหน้าที่รับผิดชอบในการรักษาไว้โดยปลอดภัยซึ่งเงินหรือทรัพย์สินเอกสารทั้งปวงที่ยึดมาหรือที่ได้ชำระหนี้หรือส่งมอบให้แก่เจ้าพนักงานตามหมายบังคับคดี
7. มีหน้าที่บันทึกแล้วรักษาไว้ในที่ปลอดภัยซึ่งวิธีการบังคับทั้งหลายที่ได้จัดทำไป และรายงานต่อศาลเป็นระยะๆ ไป ดังนั้น ตามที่ได้กล่าวมาทั้งหมด อำนาจและหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีจึงเริ่มมีขึ้นเมื่อ

²⁰⁷ คณะวิชาการ The Justice Group. (2550). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฉบับแก้ไขค่าฤชาธรรมเนียมและการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร. หน้า 225-226.

ก. กรณีที่มีการส่งหมายบังคับคดีให้นับตั้งแต่วันที่ส่งหมายบังคับคดีให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา

ข. กรณีที่ไม่มีการส่งหมายบังคับคดีให้นับตั้งแต่วันที่ออกหมายบังคับคดีเป็นต้นไป การนับเวลาเริ่มต้นในการปฏิบัติหน้าที่ก็เพื่อให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเริ่มปฏิบัติหน้าที่ได้โดยชอบด้วยกฎหมาย²⁰⁸

4.2.4 วิธีการบังคับคดี

วิธีการบังคับคดีนั้นได้กำหนดไว้เพื่อให้บรรลุผลตามคำพิพากษา ส่วนจะกระทำโดยวิธีการอย่างไรนั้น ต้องพิจารณาจากคำพิพากษา ซึ่งจากลักษณะของคำพิพากษาของศาลจะมีแนวทางดังต่อไปนี้

4.2.4.1. กรณีที่การบังคับคดีให้ชำระเงิน

4.2.4.2. กรณีที่การบังคับคดีให้รับไว้หรือต้องออกไปหรือต้องรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง

4.2.4.3. กรณีที่การบังคับคดีให้กระทำการหรือละเว้นการกระทำ

ตามแนวของคำพิพากษาของศาลทั้ง 3 ประการนั้น จะมีผลในการบังคับแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายว่าต้องการบังคับในส่วนไหนโดยขึ้นอยู่กับคำพิพากษาของศาลซึ่งในส่วนที่จะเกี่ยวข้องกับการบังคับคดีกับสิทธิในสิทธิอันนั้นจะเป็นกรณีของการบังคับคดีให้ชำระเงินตามมาตรา 275 ฉะนั้น ผู้เขียนจะพิจารณาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบังคับให้ชำระหนี้เงิน

4.2.5 วิธีการบังคับคดีให้ชำระเงิน

ในกรณีที่คำพิพากษากำหนดให้ชำระเงินจำนวนหนึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 ได้บัญญัติให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรวบรวมเงินให้พอชำระตามคำพิพากษาโดยมีรายละเอียดดังนี้

²⁰⁸ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ. อ้างแล้ว, หน้า 238.

มาตรา 282 บัญญัติไว้ว่า “ถ้าคำพิพากษาหรือคำสั่งใดกำหนดให้ชำระเงินจำนวนหนึ่ง ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติหามาตราต่อไปนี้ เจ้าพนักงานบังคับคดีย่อมมีอำนาจที่จะรวบรวมเงินให้พอชำระตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยวิธียึดหรืออายัดและขายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษามาตามบทบัญญัติในลักษณะนี้ คือ

(1) โดยวิธียึดและขายทอดตลาดสังหาริมทรัพย์อันมีรูปร่างและอสังหาริมทรัพย์

(2) โดยวิธีอายัดสังหาริมทรัพย์อันมีรูปร่างและอสังหาริมทรัพย์ รวมทั้งสิทธิที่พึงปวงอันมีอยู่ในทรัพย์เหล่านั้น ซึ่งบุคคลภายนอกจะต้องส่งมอบหรือโอนมายังลูกหนี้ตามคำพิพากษาในภายหลัง และเมื่อได้ส่งมอบหรือโอนมาแล้ว เอาทรัพย์สินหรือสิทธิเหล่านั้นออกขายหรือจำหน่าย ในกรณีเช่นว่านี้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจยึดบรรดาเอกสารทั้งปวงที่ให้สิทธิแก่ลูกหนี้ในอันที่จะได้รับมอบหรือรับโอนทรัพย์สินหรือสิทธิเช่นว่ามานั้น

(3) โดยวิธีอายัดเงินที่บุคคลภายนอกจะต้องชำระให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาในภายหลังแล้วเรียกเก็บตามนั้น ในกรณีเช่นว่านี้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจที่จะยึดบรรดาเอกสารทั้งปวงที่ให้สิทธิลูกหนี้ตามคำพิพากษา ในอันที่จะได้รับชำระเงินเช่นว่านั้น

(4) โดยวิธียึดเอกสารนั้นๆ ทั้งปวง เช่น สัญญากระทำการต่างๆ ซึ่งได้ชำระเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วนแล้ว ซึ่งการบังคับตามสัญญาเช่นว่านี้อาจมีจำนวนหรือราคาทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา และเพื่อที่จะนำบทบัญญัติแห่งมาตรา 310 (4) มาใช้บังคับ

เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ทรัพย์สินที่เป็นของภรรยาหรือที่เป็นของบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งตามกฎหมายอาจถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือเป็นทรัพย์สินที่อาจบังคับเอาชำระหนี้ตามคำพิพากษาได้นั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจยึดหรืออายัดและเอาออกขายได้ตามที่บัญญัติไว้ข้างบนนี้”²⁰⁹

มาตรา 282 เป็นบทบัญญัติที่ใช้บังคับเฉพาะกรณีที่คำพิพากษากำหนดให้ชำระหนี้เงินเท่านั้น อำนาจและหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีในกรณีนี้ คือ การรวบรวมเงินให้พอชำระหนี้ตามคำพิพากษาดังวิธียึดหรืออายัดและขายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา แต่ทั้งนี้ก็ยังมีส่วนอื่นๆ อีก เช่น หน้าที่รับชำระหนี้จากลูกหนี้โดยไม่ต้องยึดหรืออายัดหรือแม้แต่ขายทอดตลาดทรัพย์สินของลูกหนี้ แต่ผู้ซื้อไม่ยอมชำระเงินต้องเอาทรัพย์ออกขายทอดตลาดใหม่ เงินที่ผู้ซื้อวางไว้ในกรณีซื้อบางส่วน เงินที่ได้รับจากการขายทอดตลาด

²⁰⁹ คณะวิชาการ The Justice Group. อ้างแล้ว, หน้า 229-230.

เจ้าพนักงานบังคับคดีก็ต้องรวบรวมเข้ามาอยู่ในกองเงินของลูกหนี้เพื่อชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ทั้งสิ้น²¹⁰ ด้วยเหตุนี้ เจ้าพนักงานบังคับคดีจึงมีอำนาจดำเนินการต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินของลูกหนี้ โดยสามารถจะแยกการพิจารณาได้ดังนี้

4.2.5.1 การยึดทรัพย์สิน

การยึดทรัพย์สิน คือ การเอาทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษามาไว้ในความดูแลรักษาของเจ้าพนักงานบังคับคดี เพื่อดำเนินการตามกฎหมายให้บรรลุผลตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล²¹¹

4.2.5.1.1 ทรัพย์สินที่จะยึดได้

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 วรรคแรกบัญญัติว่า “.....เจ้าพนักงานบังคับคดีย่อมมีอำนาจที่จะรวบรวมเงินให้พอชำระตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยวิธียึดหรืออายัด และขายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา....” และมาตรา 283 วรรคแรก บัญญัติว่า “.....เจ้าพนักงานบังคับคดีชอบที่จะยึดหรือขายบรรดาทรัพย์สินที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอ้างว่าเป็นของลูกหนี้ตามคำพิพากษา....”²¹² ดังนั้น ทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานบังคับคดีจะยึดได้ต้องเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ของคำพิพากษาหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษามีส่วนเป็นเจ้าของด้วย ดังนั้น ทรัพย์สินที่จะยึดได้จึงมีดังนี้ คือ

(ก.) ทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งได้แก่

1. อสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์อันมีรูปร่างทั้งหมดของลูกหนี้ เช่น รถยนต์ โทรทัสน์ เงินสด เป็นต้น
2. เอกสารอื่นๆ เช่น สัญญาการทำงานซึ่งได้ชำระเงินทั้งหมดหรือแต่บางส่วนแล้ว

นอกจากทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่จะทำการยึดได้แล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 วรรคท้าย ยังได้บัญญัติ

²¹⁰ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ. อ้างแล้ว. หน้า 258-259.

²¹¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 187/2490.

²¹² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 283.

ไว้ว่า “เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ทรัพย์สินที่เป็นของภรรยาหรือที่เป็นของบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งตามกฎหมายอาจถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา หรือเป็นทรัพย์สินที่อาจบังคับเอาชำระหนี้ตามคำพิพากษาได้นั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจยึดทรัพย์หรืออายัดและเอาออกขายได้ตามที่บัญญัติไว้ข้างบนนั้น”

ดังนั้น ทรัพย์สินที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะทำการยึดได้ก็ยักรวมถึง

(ข.) ทรัพย์สินของภรรยาของลูกหนี้ตามคำพิพากษา และ

(ค.) ทรัพย์สินของบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา

โดยที่ทรัพย์สินที่เป็นของภรรยาของลูกหนี้ตามคำพิพากษาและของบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่เจ้าพนักงานบังคับคดีจะยึดและเอาออกขายได้อย่างเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษตามบทบัญญัติดังกล่าวนั้นจำกัดไว้เป็น 2 ประเภท คือ ทรัพย์สินซึ่งตามกฎหมายอาจถือได้ว่าเป็นของลูกหนี้ตามคำพิพากษาและทรัพย์สินซึ่งตามกฎหมายอาจถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่อาจบังคับคดีเอาชำระหนี้ตามคำพิพากษาได้

4.2.5.1.2 วิธีการยึดทรัพย์สิน

การยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษานี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ

(ก.) การยึดเอกสารและสังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง

การยึดเอกสารและสังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง คือ การที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีโดยมีบัญชีทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่เจ้าหนี้จะนำยึด หลักทั่วไปของการยึดก็คือ การนำเอาทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษามาเก็บรักษาไว้ให้อยู่ในอำนาจบังคับของเจ้าพนักงานบังคับคดีและการยึดเอกสารและยึดสังหาริมทรัพย์ที่มีรูปร่าง ซึ่งวิธีการยึดเอกสารและสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวนี้ได้บัญญัติไว้ในตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 303 ดังนี้

“การยึดเอกสารและสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้นให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดทำโดยนำเอาเอกสารหรือทรัพย์สินนั้นมาและฝากไว้ ณ สถานที่ใดหรือแก่บุคคลใดตามที่เห็นสมควรและแจ้งการยึดนั้นให้ลูกหนี้ตามคำ

พิพากษาทราบหรือมอบไว้ในความอารักขาของลูกหนี้ตามคำพิพากษา โดยความยินยอมของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือมอบไว้ในความอารักขาของบุคคลซึ่งครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่ และแจ้งการยึดให้ลูกหนี้หรือบุคคลเช่นว่านั้นทราบกับต้องกระทำการยึดนั้นเห็นประจักษ์แจ้ง โดยการประทับตราหรือกระทำโดยวิธีอื่นใดที่สมควร

การยึดสังหาริมทรัพย์ที่มีรูปร่างนั้นครอบไปถึงดอกผลแห่งทรัพย์สินด้วย”

จากบทบัญญัติในมาตรา 303 ที่ได้กล่าวมานั้นสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้ คือ

(1) นำเอาเอกสารหรือสังหาริมทรัพย์นั้นมาไว้ ณ วิธีปฏิบัติในการยึดเอกสารหรือสังหาริมทรัพย์ที่มีรูปร่างนั้น ต้องยึดโดยนำเอาเอกสารหรือสังหาริมทรัพย์นั้นมาไว้ ส่วนการรักษาทรัพย์เจ้าพนักงานบังคับคดีจะนำเอกสารหรือสังหาริมทรัพย์นั้นมาเก็บรักษาไว้ที่ใดก็ได้ ปกติเจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์สินดังกล่าวแล้วก็นำมาเก็บรักษาไว้ที่กรมบังคับคดีหรือที่ศาล แต่ถ้าเป็นทรัพย์สินซึ่งลำบากต่อการขนย้ายก็อาจมอบให้บุคคลที่สมควรดูแลรักษาไว้ ซึ่งตามมาตรา 303 ได้บัญญัติถึงบุคคลที่ดูแลรักษา คือบุคคลอื่นตามมาตรา 303 (1) และลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินนั้นตามมาตรา 303 (2) โดยมีข้อสังเกตว่าถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีจะมอบให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเป็นผู้รักษาทรัพย์จะต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาก่อน แต่ถ้ามอบให้ผู้ครอบครองทรัพย์เป็นผู้รักษาทรัพย์ก็ไม่ต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแต่จะต้องมีเครื่องหมายแสดงการยึดให้ประจักษ์โดยการประทับตราหรือโดยวิธีอื่นใดตามที่เจ้าพนักงานบังคับคดีเห็นสมควร

(2) แจ้งการยึดให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบ

ในการยึดทรัพย์เจ้าพนักงานบังคับคดีผู้ยึดทรัพย์ต้องแสดงหมายบังคับคดีต่อลูกหนี้ตามคำพิพากษา ถ้าไม่ปรากฏตัวก็แสดงต่อบุคคลที่อยู่ในสถานที่นั้น เมื่อยึดทรัพย์แล้วเจ้าพนักงานบังคับคดีต้องแจ้งการยึดนั้นให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบอีก การแจ้งการยึดก็ปฏิบัติเช่นเดียวกับการส่งคำคู่ความหรือเอกสาร ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 79 คือ ถ้าไม่สามารถจะทำได้ก็ปิดประกาศแจ้งการยึดไว้ ณ สถานที่ยึด และที่กรมบังคับคดีหรือที่ศาล ในกรณีลูกหนี้ตามคำพิพากษาย้ายภูมิลำเนาไม่ทราบว่าไปอยู่ที่ใด เจ้าพนักงานบังคับคดีจะประกาศทาง

หนังสือพิมพ์ก็ได้ ถ้ายึดจากบุคคลซึ่งครอบครองทรัพย์สินนั้น ก็แจ้งให้บุคคลนั้นทราบตามทางปฏิบัติเมื่อยึดทรัพย์สินแล้ว เจ้าพนักงานบังคับคดีก็ปิดประกาศยึดทรัพย์สินไว้ ณ สถานที่ยึดโดยเปิดเผย ถ้าปฏิบัติได้ดังกล่าวแล้ว ก็ถือว่าเป็นการแจ้งให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบแล้ว

(ข.) การยึดอสังหาริมทรัพย์

การยึดอสังหาริมทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ได้แก่ ที่ดิน บ้าน อาคาร หรือทรัพย์สินที่เป็นส่วนควบของที่ดิน ซึ่งตามปกติมักจะแสดงกรรมสิทธิ์ในทางทะเบียนและมีหนังสือสำหรับทรัพย์สินนั้นด้วย ซึ่งการยึดอสังหาริมทรัพย์ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 304 ดังนี้

“การยึดอสังหาริมทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้น ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดทำโดยนำเอาหนังสือสำคัญสำหรับทรัพย์สินนั้นมาและฝากไว้ ณ สถานที่ใดหรือแก่บุคคลใดตามที่เห็นสมควร และแจ้งการยึดนั้นให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษา และเจ้าพนักงานที่ดินผู้มีหน้าที่ทราบให้เจ้าพนักงานที่ดินบันทึกการยึดไว้ในทะเบียน ถ้าหนังสือสำคัญยังไม่ได้ออกหรือนำมาแสดงไม่ได้ หรือหาไม่พบให้ถือว่าการที่ได้แจ้งการยึดต่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาและเจ้าพนักงานที่ดินนั้นเป็นการยึดตามกฎหมายแล้ว การยึดอสังหาริมทรัพย์นั้น...”

จากบทบัญญัติมาตรา 304 วรรคแรก สามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

1. นำหนังสือสำคัญสำหรับทรัพย์สินมาไว้
 2. แจ้งการยึดให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบ
 3. แจ้งการยึดให้เจ้าพนักงานที่ดินทราบ
- ซึ่งสามารถแยกการพิจารณาได้ดังนี้

(1) นำหนังสือสำคัญสำหรับทรัพย์สินมาไว้

การยึดอสังหาริมทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษามาตรา 304 นั้นให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดทำโดยนำเอาหนังสือสำคัญสำหรับทรัพย์สินนั้นมาฝากไว้ ณ สถานที่ใดหรือแก่บุคคลใดตามที่เห็นสมควร ปกติเจ้าพนักงานบังคับคดีเก็บรักษาไว้เอง

กรณีอสังหาริมทรัพย์ไม่มีหนังสือสำคัญ เพราะไม่มีหรือนำมาแสดงไม่ได้หรือหาไม่พบมาตรา 304 ให้ถือว่ากรณีที่เจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งการยึดต่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาและเจ้าพนักงานที่ดินนั้นเป็นการยึดโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว

(2) แจ้งการยึดให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษา

ตามมาตรา 304 บัญญัติ ให้แจ้งการยึดให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบเช่นเดียวกับมาตรา 303 โดยมีวิธีแจ้งการยึดให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

(3) แจ้งการยึดให้เจ้าพนักงานที่ดินทราบ

การยึดอสังหาริมทรัพย์ต้องแจ้งให้เจ้าพนักงานที่ดินทราบด้วยโดยเจ้าพนักงานที่ดินบันทึกการยึดไว้ในทะเบียน ถ้าหนังสือสำคัญยังไม่ได้ออกหรือนำมาแสดงไม่ได้หรือหาไม่พบ เพียงแต่แจ้งเจ้าพนักงานที่ดินและลูกหนี้ตามคำพิพากษาก็ถือว่าเป็นการยึดโดยชอบแล้ว

เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยการยึดอสังหาริมทรัพย์นั้นไม่อยู่ในแนวทางการศึกษาค้นคว้าเนื่องจากสิทธิในลิขสิทธิ์ในทางกฎหมายจัดเป็นทรัพย์สินประเภทอสังหาริมทรัพย์ เหตุนี้ ผู้เขียนจึงขอกล่าวถึงแนวทางและหลักเกณฑ์ของกฎหมายเรื่องการยึดอสังหาริมทรัพย์พอสังเขป

4.2.5.2 การอายัดทรัพย์สิน

การอายัดทรัพย์สิน คือ การที่ศาลหรือเจ้าพนักงานบังคับคดีมีคำสั่งมิให้บุคคลภายนอกทำการโอนหรือชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้ในคดี แต่ให้ชำระแก่เจ้าพนักงานบังคับคดี กรณีที่จะเกิดการอายัดขึ้นได้ ก็เพราะลูกหนี้ตามคำพิพากษาซึ่งไม่ชำระหนี้ตามคำบังคับมีสิทธิเรียกร้องที่จะให้บุคคลภายนอก ชำระเงินจำนวนหนึ่ง ให้ส่งมอบสิ่งของหรือ มีสิทธิเรียกร้องอย่างอื่น

4.2.5.2.1 ทรัพย์สินที่จะอายัดได้

เจ้าพนักงานบังคับคดีจะอายัดอะไรได้บ้างนั้นเรื่องนี้มีบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 (2) และ (3) ดังต่อไปนี้

(ก.) สงหาริมทรัพย์อันมีรูปร่างและอสังหาริมทรัพย์รวมทั้งสิทธิที่พึงปรองอันมีอยู่ในทรัพย์เหล่านั้น ซึ่งบุคคลภายนอกจะต้องส่งมอบหรือโอนมายังลูกหนี้ ตาม คำพิพากษาในภายหลัง

(ข.) เงินที่บุคคลภายนอกจะต้องชำระให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา ในการอายัดเงินนี้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจที่จะยึดบรรดาเอกสารที่พึงปรองที่ให้สิทธิแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาในอันที่จะรับชำระเงินเช่นว่านั้น

จากข้อ ก. และ ข. ที่กล่าวมาข้างต้นสามารถแยกออกเป็นข้อย่อย เพื่อสะดวกแก่การทำความเข้าใจได้ดังนี้

1. สงหาริมทรัพย์มีรูปร่าง
2. อสังหาริมทรัพย์
3. สิทธิที่พึงปรองอันมีอยู่ในทรัพย์
4. เงิน

โดยที่ทรัพย์รวมถึงสิทธิทั้ง 4 ประเภทนี้เป็นทรัพย์หรือสิทธิที่บุคคลภายนอกจะต้องส่งมอบหรือ โอนหรือจะต้องชำระให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาดังนั้น วิธีการอายัดจึงแตกต่างกันออกไปตามลักษณะแห่งทรัพย์และสิทธิซึ่งจะได้ทำการพิจารณาต่อไปในเรื่องของวิธีอายัด

4.2.5.2.2 วิธีอายัด

ในกรณีของการอายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้น จะมีวิธีการอายัดที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะแห่งทรัพย์และสิทธิซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

(ก.) วิธีอายัดเงินและสงหาริมทรัพย์อันมีรูปร่าง

เมื่อปรากฏว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิที่จะได้รับชำระเงินหรือสงหาริมทรัพย์มีรูปร่าง รวมทั้งสิทธิที่พึงปรองในสงหาริมทรัพย์นั้นจากบุคคลภายนอก เจ้าพนักงานบังคับคดีหรือศาลก็จะมีคำสั่งเป็นหนังสือถึงบุคคลภายนอกห้ามมิให้ชำระหรือ

ส่งมอบสังหาริมทรัพย์รวมทั้งสิทธิต่างๆ ในสังหาริมทรัพย์นั้นแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาแต่ให้ชำระหรือส่งมอบต่อศาลหรือต่อเจ้าพนักงานบังคับคดี

ในการอายัดเงินหรือสังหาริมทรัพย์อันมีรูปร่างนี้ ถ้าปรากฏว่ามีเอกสารที่ให้สิทธิแก่ลูกหนี้ที่จะได้รับชำระเงินเจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจที่จะยึดเอาเอกสารต่างๆ เช่นว่านั้นมาด้วย มาตรา 282 (3) หรือถ้าปรากฏว่ามีเอกสารที่ให้สิทธิแก่ลูกหนี้ในอันที่จะได้รับส่งมอบสังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจที่จะยึดเอกสารเช่นว่านั้นมาได้ ฉะนั้น ในการอายัดเงินหรือสังหาริมทรัพย์อันมีรูปร่างนี้อาจจะอายัดได้โดยมีเอกสารที่ให้สิทธิหรือไม่มีเอกสารที่ให้สิทธิก็ได้

เกี่ยวกับการอายัดเงินหรือสังหาริมทรัพย์อันมีรูปร่างมีข้อสังเกตอยู่ 4 ประการคือ

1. สิทธิเรียกร้องให้ชำระเงินหรือสิ่งของที่เจ้าพนักงานบังคับคดีอาจจะอายัดจะต้องมิใช่สิทธิเรียกร้องที่ระบุนไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 310 (1), (2) ซึ่งได้แก่

1.1 พันธบัตรและหลักทรัพย์ที่เป็นประกันซึ่งออกให้แก่ผู้ถือหรือในนามของลูกหนี้ตามคำพิพากษา

1.2 ตราสารเปลี่ยนมือ

เหตุที่การอายัดไม่รวมถึงสิทธิเรียกร้องทั้งสองข้อนั้น เพราะสิทธิเรียกร้องนั้นมีวิธีการ โดยเฉพาะและเจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องทำการยึดมิใช่อายัดและเมื่อยึดมาแล้วเจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องขออนุญาตต่อศาลขายพันธบัตรหรือตราสารเปลี่ยนมือเหล่านั้นเช่นเดียวกับทรัพย์สินอื่นๆ ที่ยึดมาได้

2. การอายัดเงินหรือสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างรวมทั้งสิทธิในสังหาริมทรัพย์นั้นอาจอายัดได้โดยศาลและเจ้าพนักงานบังคับคดี กล่าวคือ ถ้าเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นผู้ยึดก็ปฏิบัติตามมาตรา 310 (3) แต่ถ้าศาลเป็นผู้ยึดก็เป็นการปฏิบัติตามมาตรา 311 วรรคแรก

3. คำสั่งอายัดเจ้าพนักงานบังคับคดีหรือศาลอาจออกได้ไม่ว่าหนี้ของบุคคลภายนอกจะมีข้อโต้แย้งหรือมีข้อจำกัดหรือเงื่อนไขหรือมีกำหนดจำนวนไว้แน่นอนหรือไม่ ตามบทบัญญัติ มาตรา 311 วรรคสอง

4. การอายัดสิทธิเรียกร้องให้ชำระเงินเป็นคราวๆ นั้นให้รวมถึงจำนวนเงินที่ถึงกำหนดชำระภายหลังการอายัดด้วย

ถ้าสิทธิเรียกร้องให้ชำระเงินมีการจำนองเป็นประกันการอายัดให้รวมถึงการจำนองด้วย แต่เจ้าพนักงานบังคับคดีจะต้องแจ้งคำสั่งอายัดไปยังเจ้าพนักงานที่ดินและเจ้าพนักงานที่ดินจะต้องจดทะเบียนที่ดินตามมาตรา 313

(ข.) วิธีการอายัดอสังหาริมทรัพย์

การอายัดนั้นมิใช่กระทำได้แต่เฉพาะสิทธิเรียกร้องให้บุคคลภายนอกชำระเงินหรือส่งมอบอสังหาริมทรัพย์อันมีรูปร่างเท่านั้น สิทธิเรียกร้องให้โอนอสังหาริมทรัพย์ก็อาจจะทำการอายัดได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 (2) ซึ่งได้บัญญัติถึงวิธีการอายัดอสังหาริมทรัพย์ไว้ดังนี้

“โดยวิธีอายัดอสังหาริมทรัพย์อันมีรูปร่างและอสังหาริมทรัพย์รวมทั้งสิทธิทั้งปวงอันมีอยู่ในทรัพย์เหล่านั้น ซึ่งบุคคลภายนอกจะต้องส่งมอบหรือโอนมายังลูกหนี้ตามคำพิพากษา ในภายหลังและเมื่อได้ส่งมอบหรือโอนมาแล้วเอาทรัพย์สินหรือสิทธิเหล่านั้นออกขายหรือจำหน่าย ในกรณีเช่นนี้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจจะยึดบรรดาเอกสารทั้งปวงที่ให้สิทธิแก่ลูกหนี้ในอันที่จะได้รับส่งมอบหรือรับโอนทรัพย์สินหรือสิทธิเช่นว่ามานั้น”

จากบทบัญญัติดังกล่าวมีปัญหาให้ต้องพิจารณาว่า “เมื่อได้ส่งมอบหรือโอนมาแล้ว” นั้นจะหมายความว่าโอนใใส่ชื่อลูกหนี้ หรือโอนใใส่ชื่อเจ้าพนักงานบังคับคดี เกี่ยวกับปัญหานี้ได้มีนักกฎหมายท่านหนึ่ง²¹³ ได้กล่าวไว้ว่า “ตามบทกฎหมายดังกล่าว การอายัดสิทธิทั้งปวงอันมีอยู่ในอสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ต้องเป็นการห้ามบุคคลภายนอกซึ่งมีหน้าที่ตามกฎหมายจะต้องส่งมอบหรือโอนทรัพย์สินดังกล่าวมายังลูกหนี้ตามคำพิพากษามีให้ส่งมอบหรือโอนแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาแต่ให้ส่งมอบหรือโอนแก่เจ้าพนักงานบังคับคดีแทน” ดังนั้น จึงต้องแปลว่า หมายถึง โอนอสังหาริมทรัพย์ในนามของเจ้าพนักงานบังคับคดีแล้วจึงนำออกขายหรือจำหน่าย

²¹³ มาโนช จรมาศ. (2533). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 ว่าด้วยวิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาและการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 157.

ในกรณีของการอายัดอสังหาริมทรัพย์นี้ เนื่องจากทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์นั้น ส่วนมากมักจะมีชื่อลูกหนี้เป็นผู้ถือสิทธิ จึงใช้การบังคับคดีโดยวิธีการยึดส่วนการอายัดอสังหาริมทรัพย์ส่วนมากจะเป็นการอายัดที่ดินซึ่งเป็นของลูกหนี้ต่อเจ้าพนักงานที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน

(ค.) กรณีเป็นสิทธิเรียกร้องอื่นๆ

ถ้าเป็นสิทธิเรียกร้องอื่นๆ เช่น สิทธิเรียกร้องตามสัญญาจ้างกระทำงานต่างๆ ตามมาตรา 282 (4) เป็นต้น ตัวอย่าง เช่น บุคคลภายนอกรับจ้างปลูกสร้างอาคารให้แก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาและยังปลูกสร้างไม่เสร็จตามสัญญา หากบุคคลภายนอกดังกล่าวไม่ยอมปลูกสร้างต่อไปตามสัญญา เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องดำเนินการตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 310 (4) กล่าวคือ ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีร้องขอให้ศาลออกหมายเรียกบุคคลซึ่งต้องรับผิดชอบในการชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องนั้นๆ ให้มาศาล

1. ถ้าบุคคลนั้นมาศาลและยินยอมชำระหนี้ให้แก่เจ้าพนักงานบังคับคดีให้ศาลจกรายงานไว้
2. ถ้าบุคคลนั้นไม่มาศาลหรือมาศาลแต่ไม่ยินยอมชำระหนี้ดังกล่าวและเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาร้องขอให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้เจ้าหนี้ฟ้องตามเอกสารที่ยึดได้นั้น ถ้าศาลพิพากษาในที่สุดให้เจ้าหนี้เป็นผู้ชนะคดี เจ้าหนี้ต้องให้เจ้าพนักงานบังคับคดีทราบจำนวนเงินที่รับชำระหนี้จากการนั้นด้วย เพราะเจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจและหน้าที่จะรวบรวมเงินให้พอชำระหนี้ตามคำพิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282

4.2.6 ทรัพย์สินและสิทธิเรียกร้องที่ไม่อยู่ในการบังคับคดี

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นถึงการยึดและอายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาว่าจะกระทำได้อย่างไร นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงทรัพย์สินและสิทธิเรียกร้องใดบ้างที่เจ้าพนักงานบังคับคดีหรือศาลสามารถยึดและอายัดได้ ซึ่งในกรณีของทรัพย์สินและสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามคำพิพากษา กฎหมายได้กำหนดให้มีทรัพย์สินและสิทธิบางประเภทที่จะกระทำการยึดและอายัดไม่ได้ ดังที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 285 และ 286 โดยผู้เขียนจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดต่อไป

4.2.6.1 ทรัพย์สินที่ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 286 เป็นบทบัญญัติว่าด้วยข้อจำกัดในการยึดหรืออายัดและการขายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาสามารถพิจารณาดังนี้

ก. ทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไม่ได้ ทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีตามมาตรา 285 นั้นเป็นทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาจะยึดหรืออายัดไม่ได้ คือ

(1) เครื่องนุ่งห่มหลับนอนหรือเครื่องใช้ในครัวเรือนหรือเครื่องใช้สอยส่วนตัวโดยประมาณรวมกันราคาไม่เกิน 50,000 บาท ซึ่ง

“เครื่องนุ่งห่มหลับนอน” ได้แก่ เสื้อผ้า ที่นอน เป็นต้น

“เครื่องใช้สอยในครัวเรือน” ได้แก่ ถ้วยชาม เครื่องใช้อื่นๆ ในครัวเรือน แต่มิใช่เครื่องใช้ที่จำเป็นในการเลี้ยงชีพหรือประกอบวิชาชีพซึ่งแยกไปบัญญัติไว้ในมาตรา 285 (2)

“โดยประมาณราคารวมกันไม่เกิน 50,000 บาท” หมายถึง ราคา รวมกันของสิ่งของแต่ละประเภท คือ เครื่องนุ่งห่มหลับนอนประเภทหนึ่ง เครื่องใช้ในครัวเรือนอีกประเภทหนึ่ง แต่ละประเภทหากมีราคารวมกันไม่เกิน 50,000 บาท ก็ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี หากมีราคา รวมกันเกินกว่า 50,000 บาท เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาสามารถนำยึดได้ แต่ถ้าศาลเห็นสมควรจะตั้งกำหนดทรัพย์สินดังกล่าวที่มีราคาเกิน 50,000 บาท ไม่ต้องอยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีก็ได้ หรือกรณีที่ศาลไม่ได้มีคำสั่งดังกล่าวลูกหนี้ตามคำพิพากษาอาจยื่นคำขอ โดยทำเป็นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งดังกล่าวได้

(2) เครื่องมือเครื่องใช้ในการเลี้ยงชีพหรือประกอบวิชาชีพ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 285 (2) บัญญัติว่าเครื่องมือหรือเครื่องใช้ในการเลี้ยงชีพหรือประกอบวิชาชีพ โดยประมาณราคา รวมกันไม่เกิน 100,000 บาท การคำนวณราคาเครื่องมือเครื่องใช้ก็ประมาณราคา รวมกัน โดยแยกคำนวณเช่นเดียวกับมาตรา 285 (1) เครื่องมือเครื่องใช้ต้องพิจารณาตามลักษณะการประกอบวิชาชีพของลูกหนี้ตามคำพิพากษาเป็นรายๆ ไป แต่ถ้าลูกหนี้ตามคำพิพากษามีความจำเป็นต้องใช้เครื่องมือหรือเครื่องใช้ดังกล่าวเกินกว่าราคา 100,000 บาท ก็อาจยื่น

คำขอ โดยทำเป็นคำร้องต่อศาลขออนุญาตยึดหน่วงและใช้เครื่องมือเครื่องใช้อันมีราคาเกินกว่าราคาคงกล่าวได้ ศาลมีอำนาจที่จะใช้ดุลพินิจอนุญาตหรือไม่อนุญาตภายในบังคับแห่งเงื่อนไขตามที่เห็นสมควร

(3) วัตถุ เครื่องใช้ และอุปกรณ์ที่ทำหน้าที่แทนหรือช่วยอวัยวะของลูกหนี้ตามคำพิพากษาทรัพย์สินตามมาตรา ๒๖๖ เช่น มือเทียม ขาเทียม เครื่องฟังเสียง เครื่องช่วยหายใจ เป็นต้น ซึ่งไม่ได้จำกัดจำนวนเงินว่ามีเท่าใดเหมือนมาตรา 285 (1) และ (2)

(4) ทรัพย์สินที่โอนกันไม่ได้ตามกฎหมายหรือตามกฎหมายไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี ทรัพย์สินตามมาตรา ๒๖๖ คือ ทรัพย์สินดังต่อไปนี้

(ก) ทรัพย์สินที่โอนกันไม่ได้ตามกฎหมาย เช่น ทรัพย์สินนอกพาณิชย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 143 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินนอกพาณิชย์ได้แก่ทรัพย์สินซึ่งไม่สามารถจะถือเอาได้ และทรัพย์สินซึ่งไม่สามารถโอนให้กันได้โดยชอบด้วยกฎหมาย”

สาธารณสมบัติของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1305 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นจะโอนแก่กันมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งบทกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกา”

(ข) ทรัพย์สินที่ตามกฎหมายไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี หมายความว่า ทรัพย์สินที่ตามกฎหมายห้ามยึดหรืออายัด เช่น

ทรัพย์สินของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1307 ห้ามมิให้ยึดแต่เป็นการยึดหรืออายัดทรัพย์สินในคดีที่ฟ้องร้องเพื่อการปฏิบัติหน้าที่หรือรักษาสีทระหว่างสามภริยาตามที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในประมวลกฎหมายนี้หรือที่ประมวลกฎหมายนี้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้สามภริยาฟ้องร้องกันเองได้ หรือเป็นการยึดหรืออายัดทรัพย์สินสำหรับค่าอุปการะเลี้ยงดูและค่าฤชาธรรมเนียมที่ยังมิได้ชำระตาม คำพิพากษาของศาล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1487

(ค) ทรัพย์สินที่ยึดได้แต่ขายไม่ได้

เรื่องนี้ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 285 วรรคสองว่า ทรัพย์สินที่ยึดได้แต่ขายไม่ได้ คือ ทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาอันมีลักษณะเป็น “ของส่วนตัวโดยแท้” เช่น หนังสือสำหรับวงศ์ตระกูล

โดยเฉพาะ จดหมาย หรือสมุดบัญชีต่างๆ ถ้าจำเป็นเจ้าพนักงานบังคับคดีอาจยึดมาตรวจดู เพื่อประโยชน์แห่งการบังคับคดีแต่ห้ามมิให้เอาขายทอดตลาด

(ง) ทรัพย์สินของภริยาและบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตาม คำพิพากษา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 285 วรรคท้าย บัญญัติว่า ประโยชน์แห่งข้อยกเว้นที่บัญญัติไว้ในมาตรา 285 วรรคแรก ให้ ขยายไปถึงทรัพย์สินดังกล่าวอันเป็นของภริยาหรือของบุตรผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำ พิพากษา ซึ่งตามกฎหมายอาจถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือเป็น ทรัพย์สินที่อาจบังคับเอาชำระหนี้ตามคำพิพากษาได้ กล่าวคือ ทรัพย์สินของภริยาหรือบุตร ผู้เยาว์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาซึ่งเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอาจยึดหรืออายัดได้ หาก ทรัพย์สินนั้นเข้าลักษณะตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 285 วรรคแรก แล้วเจ้าหนี้ตาม คำพิพากษาจะยึดหรืออายัดไม่ได้

4.2.6.2 สิทธิเรียกร้องที่ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีบัญญัติอยู่ ในมาตรา 286 ซึ่งระบุว่า “สิทธิเรียกร้องเป็นเงินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่ไม่อยู่ในความ รับผิดชอบแห่งการบังคับคดี ฉะนั้น ถ้าสิทธิเรียกร้องเป็นทรัพย์สินจึงไม่ใช่กรณีที่ไม่อยู่ในความ รับผิดชอบแห่งการบังคับคดีและไม่ใช่ทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษามาตรา 285 ซึ่ง สามารถจำแนกได้ดังนี้

(1) เบี้ยเลี้ยงชีพซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ เช่น เบี้ยเลี้ยงชีพที่กฎหมาย ประกันสังคมให้รัฐจ่ายให้แก่คนที่มีอายุเกิน 60 ปี เป็นต้น

(2) เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ บำเหน็จ และเบี้ยหวัดของข้าราชการหรือ ลูกจ้างของรัฐบาล

(3) เงินเดือน ค่าจ้าง บำนาญ ค่าชดใช้ เงินสงเคราะห์หรือรายได้อื่นใน ลักษณะเดียวกับพนักงาน ลูกจ้างหรือคนงานนอกจากที่กล่าวไว้ใน (2) ที่นายจ้างจ่ายให้ เป็นต้น

(4) เงินฉापนกิจสงเคราะห์ หมายถึง เงินสงเคราะห์หรือช่วยเหลือในการ ปลงศพ

4.3 วิเคราะห์ปัญหาการใช้สิทธิในงานลิขสิทธิ์เป็นหลักประกันการชำระหนี้ และการบังคับคดี

ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นวิธีการและขั้นตอนทางกฎหมายในการบังคับคดีกับทรัพย์สินซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การบังคับคดี คือ การใช้มาตรการทางกฎหมายในการบังคับเอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาเพื่อนำมาชำระหนี้ อย่างไรก็ตามในการศึกษาค้นคว้าถึงการนำสิทธิในลิขสิทธิ์นำมาชำระหนี้ หรือการนำสิทธิในลิขสิทธิ์นำมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้และการบังคับคดีลิขสิทธิ์นั้น มีข้อที่ต้องพิจารณาและเป็นปัญหาที่ต้องศึกษาด้วยกัน 2 ประการ คือ

1. การชำระหนี้ก่อนฟ้อง ด้วยการนำสิทธิในลิขสิทธิ์นำมาชำระหนี้ การชำระหนี้ด้วยวิธีนี้ หากผู้เป็นเจ้าของหนี้และลูกหนี้ยินยอมพร้อมกันหรือตกลงร่วมกันก็สามารถที่จะนำสิทธิในลิขสิทธิ์นำมาชำระหนี้ได้โดยการทำนิติกรรมตามบทบัญญัติของกฎหมายทั่วไปว่าด้วยนิติกรรมสัญญา ซึ่งอาจเป็นสัญญาที่ไม่มีชื่อ ซึ่งการชำระหนี้ด้วยวิธีนี้เป็นที่ยอมรับกันตามกฎหมายไทยและตามกฎหมายต่างประเทศ แต่การชำระหนี้โดยวิธีนี้มีปัญหาที่ต้องพิจารณา คือ คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายไม่ว่าจะเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้จะตราราคาหรือประเมินราคาสหสิทธิในลิขสิทธิ์นั้นได้อย่างไร ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาการประเมินราคาสหสิทธิในลิขสิทธิ์หากขึ้นอยู่กับข้อตกลงยินยอมของทั้งสองฝ่าย หากแต่ในปัจจุบันการประเมินราคาสหสิทธิในลิขสิทธิ์มีหน่วยงานหรือองค์กรหนึ่งได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือโดยจัดให้มีโครงการแปลงสินทรัพย์ทางปัญญาให้เป็นทุน ดังนั้น ปัญหาข้อพิพาทในเรื่องนี้ก็จะหมดไปหรือคลี่คลายไปได้ในระดับหนึ่ง โดยการนำหลักเกณฑ์ขององค์กรดังกล่าวนี้นำมาปรับใช้แต่อย่างไรก็ดี ก็ยังมีปัญหาที่ตามมาในเรื่องของการทำนิติกรรมเพื่อชำระหนี้ โดยทำเป็นสัญญาไม่มีชื่อ เนื่องจากเมื่อมีการทำสัญญาดังกล่าวแล้ว ผู้เป็นเจ้าของหนี้ก็คาดหวังว่าจะได้รับการโอนสิทธิหรือกรรมสิทธิ์นั้นมาเป็นของตนเอง เพื่อนำสิทธิในลิขสิทธิ์นั้นไปแสวงหาผลประโยชน์และนำเงินที่ได้มานั้นนำมาชำระหนี้ อย่างไรก็ตามหากการโอนสิทธินั้นเป็นการโอนโดยเด็ดขาดแล้ว เมื่อเจ้าหนี้ได้แสวงหาประโยชน์จากสิทธิเงินหนี้ค้างชำระทั้งหมดได้รับการชำระครบถ้วนแล้วแต่เจ้าหนี้ไม่คืนให้หรือยังคงแสวงหาประโยชน์ในทรัพย์สินต่อไปแล้ว ลูกหนี้ก็ต้องเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ปัญหาของนิติกรรมที่ไม่มีชื่อนี้จึงเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการพิจารณาศึกษากันต่อไป

2. การชำระหนี้ภายหลังการฟ้องคดี การชำระหนี้ในช่วงเวลานี้ก็มีปัญหาให้ต้องพิจารณาศึกษาในเรื่องการบังคับคดีกับสิทธิในลิขสิทธิ์เฉพาะในกรณีที่มีได้นำสิทธิในลิขสิทธิ์มาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ และในกรณีที่นำสิทธิในลิขสิทธิ์มาเป็นหลักกว่าจะกระทำได้หรือไม่และมีบทบัญญัติกฎหมายใดของไทยที่เปิดช่องให้กระทำได้เหมือนในต่างประเทศ เนื่องจากตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยได้กำหนดหรือระบุไว้เฉพาะแต่เพียงมาตรา 285 และมาตรา 286 เท่านั้น ว่าทรัพย์สินประเภทใดที่ไม่สามารถที่จะบังคับคดีได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าทรัพย์สินที่ได้มีการระบุไว้กลับไม่พบถึงสิทธิในลิขสิทธิ์หรือลิขสิทธิ์ ดังนั้นเองย่อมเป็นที่เข้าใจว่าเมื่อไม่มีกฎหมายห้ามก็เท่ากับว่าสิทธิในลิขสิทธิ์สามารถที่จะบังคับคดีหรือตกอยู่ภายใต้การบังคับคดีได้ แต่ก็มีข้อที่ต้องพิจารณาต่อมาว่าการบังคับคดีกับสิทธิในลิขสิทธิ์นั้นจะใช้บทบัญญัติมาตราใดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง นำมาเป็นตัวตั้งหรือนำมาตั้งเรื่องเพื่อทำการบังคับคดี ทั้งนี้ หากมีการบังคับคดีได้แล้วก็มีปัญหาให้ต้องพิจารณาเช่นเดียวกันกับการชำระหนี้ก่อนฟ้อง คือ จะมีการประเมินราคากันอย่างไรก่อนนำสิทธิในลิขสิทธิ์นั้นออกขายทอดตลาดและนำเงินมาชำระหนี้ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาที่สำคัญที่จะต้องทำการศึกษาและค้นคว้า ซึ่งผู้เขียนจะศึกษาค้นคว้าและชี้ให้เห็นถึงปัญหาถึงการบังคับชำระหนี้ทั้งก่อนมีคำพิพากษาและหลังมีคำพิพากษาไปพร้อมกัน เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นกับการบังคับชำระหนี้หรือการชำระหนี้ไม่ว่าจะก่อนฟ้องหรือหลังฟ้องล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาเดียวกันที่สามารถศึกษาค้นคว้าหาเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาไปพร้อมกันได้ และการศึกษาค้นคว้านี้จะศึกษาและเปรียบเทียบกับระหว่างกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ ดังนี้

4.3.1 วิเคราะห์ปัญหาการนำเอาสิทธิในงานลิขสิทธิ์มาชำระหนี้ก่อนฟ้องโดยทำเป็นนิติกรรมทั่วไป

ปัญหาที่ต้องศึกษาในเรื่องนี้ คือ เจ้าหนี้ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหนี้ธรรมดาหรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะมีวิธีการหรือมาตรการใดที่มีกฎหมายรองรับและทำให้สิทธิในลิขสิทธิ์นั้นตกมาอยู่ในความครอบครองของเจ้าหนี้ เมื่อเจ้าหนี้ต้องการที่จะบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้หรือลูกหนี้ต้องการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ก่อนมีการฟ้องร้องดำเนินคดีหรือก่อนใช้สิทธิ

ทางศาล ทั้งนี้ ก่อนอื่นต้องพิจารณาในเบื้องต้นว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 194 ได้บัญญัติรองรับสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ โดยบทบัญญัติมาตราดังกล่าวกำหนดไว้ว่า “ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้...” เมื่อเป็นดังนี้ การที่เจ้าหนี้เรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ด้วยการ โอนหรือส่งมอบสิทธิในลิขสิทธิ์นั้นให้กับเจ้าหนี้เพื่อเป็นการชำระหนี้ เมื่อเจ้าหนี้ได้รับมอบสิทธิในลิขสิทธิ์หรือลิขสิทธิ์ในงานนั้นแล้วก็เท่ากับว่าสิทธิครอบครองสิทธิในลิขสิทธิ์หรืองานที่มีสิทธิได้ตกมาอยู่ในความครอบครองของเจ้าหนี้นั้นแล้ว เพราะถือได้ว่าลูกหนี้ได้ส่งมอบทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างอื่นให้แทนการชำระหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 321 ที่ได้บัญญัติว่า “ถ้าเจ้าหนี้อยอมรับการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแทนการชำระหนี้ที่ได้ตกลงกันได้ ท่านว่าหนี้นั้นก็อันระงับสิ้นไป...” แต่กรณีมีปัญหาว่า หากลูกหนี้โอนสิทธิในลิขสิทธิ์ให้กับเจ้าหนี้ไปแล้ว ลูกหนี้ยังคงมีสิทธิที่จะใช้สิทธิในลิขสิทธิ์นั้นได้อีกหรือไม่ และหากมีการ โอนสิทธิในลิขสิทธิ์ให้กับเจ้าหนี้ไปแล้ว หากจำนวนหนี้ค้างของเจ้าหนี้ได้รับชำระเสร็จสิ้นแล้ว เจ้าหนี้ยังคงมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากสิทธิในลิขสิทธิ์นั้นหรือไม่ จากปัญหาที่กล่าวมาหากพิจารณาศึกษาควบคู่ตามกฎหมายไทยและตามกฎหมายต่างประเทศในเบื้องต้นจะได้ข้อสรุปเป็นที่ยุติว่า ตามกฎหมายไทยหากจะชำระหนี้ก่อนฟ้องก็สามารถกระทำได้ แต่มีปัญหาในวิธีในทางปฏิบัติว่าจะทำอย่างไรเพื่อให้สิทธิของลูกหนี้และเจ้าหนี้ยังคงอยู่ตามสิทธิหรือเงื่อนไขที่ตกลงและก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทั้งสองฝ่าย เหตุนี้หากลูกหนี้จะชำระหนี้ก่อนฟ้องและเพื่อไม่ให้ตนเองต้องเสียเปรียบหรือได้รับความเสียหายต่อไป การชำระหนี้นั้นจำเป็นต้องมีหลักฐานการชำระหนี้ที่กำหนดเงื่อนไขข้อตกลงอื่นๆ โดยการทำหลักฐานเป็นสัญญาทั่วไปที่ไม่มีชื่อซึ่งปัญหาในส่วนนี้คือ เมื่อลูกหนี้ได้โอนสิทธิในลิขสิทธิ์ให้แก่เจ้าหนี้ไปแล้วลูกหนี้ยังคงมีสิทธิใช้ประโยชน์จากสิทธิในลิขสิทธิ์ของตนอีกหรือไม่และหากเจ้าหนี้ได้รับ โอนสิทธิในลิขสิทธิ์ดังกล่าวไปแล้ว เมื่อหนี้ได้รับชำระเสร็จสิ้นแล้ว เจ้าหนี้จะยังแสวงประโยชน์จากสิทธิในลิขสิทธิ์ดังกล่าวได้หรือไม่ว่า ปัญหาดังนี้ในต่างประเทศ

ก. ประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดโดยชัดเจนว่าสามารถนำลิขสิทธิ์มาเป็นหลักประกันการชำระหนี้หรือนำมาชำระหนี้ได้ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาตามที่กำหนดไว้ใน Federal Law และ U.C.C. Article 9 นั้นย่อมหมายความว่านำมาเป็นหลักประกันหรือนำมาชำระหนี้ได้แต่ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่มีผลบังคับการเป็น

หลักประกันหรือการชำระหนี้ นั้นหมายถึงการกำหนดสิทธิในลิขสิทธิ์สามารถโอนหรืออนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิได้และสามารถที่จะโอนสิทธิไปทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้โดยการโอนนี้จะต้องทำเป็นหนังสือและลงนามโดยเจ้าของลิขสิทธิ์เท่านั้น

ข. ในกรณีของประเทศอังกฤษก็เช่นเดียวกันได้กำหนดไว้ว่าสิทธิในลิขสิทธิ์สามารถนำมาเป็นหลักประกันเพื่อการชำระหนี้ได้ด้วยวิธี Legal mortgages โดยการโอนจะต้องมีการโอนลิขสิทธิ์ให้แก่เจ้าหนี้ โดยกำหนดเงื่อนไขว่าการโอนสิทธินี้ต้องทำเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้โอนและหนังสือโอนนี้จะต้องมีข้อกำหนดและเงื่อนไขให้โอนสิทธิกลับคืนผู้โอน เมื่อมีการไถ่ถอนหลักประกันหรือเมื่อได้ชำระหนี้ครบถ้วนแล้ว นอกจากนี้ยังมีข้อกำหนดอีกว่าหากในระหว่างอยู่ในเงื่อนไขข้อตกลงหากลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิจำหน่ายหรือขายลิขสิทธิ์ที่เป็นหลักประกันทั้งหมดได้ หรือมีสิทธิตรวรรวมผลประโยชน์จากสิทธิในลิขสิทธิ์นั้นนำมาชำระหนี้แก่ตนเองได้และ

ค. ในกรณีของประเทศญี่ปุ่นได้ระบุถึงการนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาเป็นหลักประกันหรือนำมาชำระหนี้ได้โดยการทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้โอนและต้องระบุให้ชัดเจนว่าตกลงโอนสิทธิในลิขสิทธิ์เพื่อการชดเชยค่าเสียหายหรือเพื่อการชำระหนี้ โดยจะต้องมีการจดทะเบียนการโอนลิขสิทธิ์ แม้ว่าในทางกฎหมายจะไม่ต้องจดทะเบียนสิทธิก็ตาม

ที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่าในต่างประเทศได้กำหนดถึงการนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ได้โดยต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้โอนเพียงฝ่ายเดียว หนังสือดังกล่าวนี้ต้องมีการกำหนดเงื่อนไขต่างๆ เช่น การโอนลิขสิทธิ์ในประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดว่าสามารถโอนสิทธินั้นได้ทั้งหมดหรือบางส่วน แต่ในประเทศอังกฤษไม่ได้กำหนดถึงเงื่อนไขการโอนว่าจะสามารถโอนได้เพียงบางส่วนหรือเพียงแต่มีเงื่อนไขว่าเมื่อโอนสิทธินั้นไปแล้ว เมื่อหนี้ของเจ้าหนี้ได้รับชำระครบถ้วนแล้วเจ้าหนี้จะต้องโอนสิทธินั้นกลับมาเป็นของลูกหนี้หรือเจ้าหนี้มีสิทธิจำหน่ายสิทธินั้นได้ ถ้าลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ แต่ในกรณีของประเทศญี่ปุ่นนั้นมิได้กำหนดเงื่อนไขการโอนเช่นกันว่าจะสามารถที่จะโอนได้ทั้งหมดหรือบางส่วนแต่มีเงื่อนไขว่าจะต้องมีการจดทะเบียนการโอนสิทธิในลิขสิทธิ์เพื่อการชำระหนี้หรือเป็นหลักประกันการชำระหนี้

จากที่กล่าวมาทำให้ทราบได้ว่า การนำสิทธิมาเป็นหลักประกันหรือนำมาชำระหนี้ของแต่ละประเทศนั้นล้วนมีข้อดีที่ได้กำหนดไว้ซึ่งต่างจากของประเทศไทยที่ไม่มีเงื่อนไขดังกล่าว ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ระบุโดยชัดเจนไว้ในกฎหมายฉบับใด โดยเฉพาะ

ขณะเดียวกันก็มีข้อเสียตรงที่เงื่อนไขและข้อกำหนดของแต่ละประเทศได้กำหนดเงื่อนไขการทำหนังสือและมีผลผูกพันเฉพาะผู้โอนหรือลูกหนี้เพียงฝ่ายเดียว คือ ผู้ลงลายมือชื่อนั้นย่อมหมายถึงบุคคลใดลงลายมือชื่อบุคคลนั้นย่อมต้องผูกพันในเงื่อนไขข้อตกลงหรือหนังสือดังกล่าว ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า เงื่อนไขการนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาชำระหนี้หรือนำมาเป็นหลักประกันของประเทศญี่ปุ่นเป็นเงื่อนไขที่ดี เพราะกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นกำหนดให้ต้องมีการจดทะเบียน แม้ว่าสิทธิการคุ้มครองในทางลิขสิทธิ์ของญี่ปุ่นนั้นจะให้ความคุ้มครองทันทีเหมือนกับประเทศต่างๆ โดยไม่ต้องจดทะเบียนเหมือนประเทศอื่นๆ หากแต่เมื่อจะนำมาเป็นหลักประกันหรือนำมาชำระหนี้แล้วกฎหมายกับกำหนดให้ต้องจดทะเบียนซึ่งจากการศึกษาเห็นว่า การกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวก็เพื่อต้องการคุ้มครองบุคคลภายนอกอื่นให้ทราบว่าสิทธิในลิขสิทธิ์ของลูกหนี้นี้อยู่ภายใต้เงื่อนไขการนำมาชำระหนี้หรือนำมาเป็นหลักประกัน เมื่อเป็นดังนี้ผู้เขียนจึงเห็นว่าเมื่อกฎหมายของไทยไม่ว่าจะเป็นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ไม่ได้กำหนดเงื่อนไขการนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาชำระหนี้หรือนำมาเป็นหลักประกันได้โดยตรง หากแต่อาจนำมาปรับใช้เพียงบางส่วนตามเงื่อนไขของกฎหมายว่าด้วยนิติกรรม ดังนั้น จึงเห็นว่าเพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นจึงเห็นควรนำกฎหมายเรื่องสิทธิในลิขสิทธิ์ของต่างประเทศมาปรับใช้โดยนำเอาข้อดีของประเทศต่างๆ มาบัญญัติไว้พร้อมปรุงหรือกำหนดเงื่อนไขขึ้นใหม่ภายใต้ชื่อกฎหมายของไทยให้ชัดเจนโดยการกำหนดเงื่อนไขหรือแก้ไขกฎหมายให้ชัดเจนว่า ในกรณีนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาชำระหนี้หรือนำมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ นั้นจะต้องทำเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย เพื่อให้มีผลผูกพันซึ่งกัน โดยระบุหรือกำหนดเงื่อนไขให้ชัดเจนว่าการโอนนั้นให้พึงทำได้ทั้งหมดหรือบางส่วนภายในระยะเวลาที่ตกลงกัน และคู่สัญญาสามารถนำสิทธินี้ไปแสวงหาประโยชน์ภายในระยะเวลาที่กำหนดได้ แต่ทั้งนี้ เมื่อได้รับชำระหนี้จนครบถ้วนแล้ว ผู้รับโอนจะต้องโอนสิทธิในลิขสิทธิ์นั้นกลับคืนมาเป็นของผู้โอนหรือลูกหนี้ ดังนี้ จึงเห็นควรที่จะต้องมีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และ/หรือพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

4.3.2 วิเคราะห์ปัญหาการบังคับคดีสิทธิในงานลิขสิทธิ์ที่มีได้เป็นหลักประกันการชำระหนี้

ปัญหาที่ต้องศึกษา คือ การบังคับคดีนี้เป็นวิธีการบังคับชำระหนี้โดยอาศัยมาตรการทางศาลตามกฎหมายวิธีสบัญญัติซึ่งเป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นภายหลังเจ้าหนี้ได้ฟ้องคดีแล้ว ซึ่งหมายถึง เจ้าหนี้ได้ฟ้องคดี ศาลได้มีคำพิพากษา และได้ปฏิบัติตามขั้นตอนของการบังคับคดีตามที่ผู้เขียน ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่าด้วยการออกหมายบังคับคดีและเข้าสู่ขั้นตอนของการบังคับกับสิทธิในลิขสิทธิ์หรือชิ้นงานอันมีลิขสิทธิ์เพื่อนำมาชำระหนี้ตามคำพิพากษา กรณีจึงมีปัญหาให้ต้องพิจารณาว่า การใช้สิทธิบังคับคดีในสิทธิอันมีลิขสิทธิ์เฉพาะที่มีได้เป็นหลักประกันนั้นจะมีกฎหมายรองรับหรือไม่ หรือสามารถกระทำได้หรือไม่ ทั้งนี้ จากที่ได้กล่าวมาในบทที่ 3 และขั้นตอนการบังคับคดีในบทที่ 4 ข้างต้น จะเห็นได้ว่าวิธีการบังคับคดีกับทรัพย์สินของลูกหนี้สามารถกระทำได้ 2 วิธี คือ (1) วิธียึดทรัพย์สิน และ (2) วิธีอายัดทรัพย์สิน

โดยที่วิธีการยึดนั้นจะใช้กับการยึดเอกสารและสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างรวมถึงอสังหาริมทรัพย์ที่เป็นของลูกหนี้ด้วย ส่วนวิธีอายัดนั้นใช้กับกรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิเรียกร้องที่จะให้บุคคลภายนอกชำระเงิน ให้ส่งมอบสิ่งของ หรือมีสิทธิเรียกร้องอย่างอื่นและจากบทบัญญัติมาตรา 303 เรื่องวิธียึดทรัพย์สิน ได้กำหนดไว้แต่เฉพาะเอกสารและสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างเท่านั้น ส่วนสังหาริมทรัพย์ไม่มีรูปร่าง เช่น สิทธิในลิขสิทธิ์นั้นกฎหมายไม่ได้บัญญัติถึงไว้ว่า หากจะมีการบังคับคดีเกิดขึ้น การบังคับคดีนั้นจะกระทำได้โดยวิธีใดและเป็นไปตามบทบัญญัติกฎหมายใดเนื่องจากหลักเกณฑ์ในการบังคับคดีนั้นต้องเป็นที่เข้าใจได้ว่าทรัพย์สินอันจะตกอยู่ภายใต้การบังคับคดีจะต้องเป็น “ทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา” โดยเห็นได้จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังต่อไปนี้ที่ได้กล่าวถึงบทบัญญัติของการบังคับคดี กล่าวคือ

มาตรา 282 วรรคแรก ที่บัญญัติว่า “ ถ้าคำพิพากษาหรือคำสั่งใดกำหนดให้ชำระเงินจำนวนหนึ่ง ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติห้ามมาตราต่อไปนี้เจ้าพนักงานบังคับคดีย่อมมีอำนาจที่จะรวบรวมเงินให้พอชำระตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยวิธียึดหรืออายัดและขายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษตามบทบัญญัติในลักษณะนี้...”

มาตรา 283 วรรคแรก บัญญัติว่า “ถ้าจะต้องยึดหรืออายัดและขายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาตามความในมาตราก่อนนี้ เจ้าพนักงานบังคับคดีชอบที่จะยึดหรืออายัดหรือขายบรรดาทรัพย์สินที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอ้างว่าเป็นของลูกหนี้ตามคำพิพากษาภายใต้บทบัญญัติ มาตรา 284 และ 288...”

มาตรา 303 วรรคแรก บัญญัติว่า “การยึดเอกสารและสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้น ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดทำโดย

(1) นำเอกสารหรือทรัพย์สินนั้นมาฝากไว้ ณ สถานที่ใดหรือแก่บุคคลใดตามที่เห็นสมควรและแจ้งการยึดนั้นให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาทราบ.....”

มาตรา 304 วรรคแรก บัญญัติว่า “การยึดอสังหาริมทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้น ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีจัดทำโดยนำหนังสือสำคัญสำหรับทรัพย์สินนั้นมาฝากไว้ ณ สถานที่ใด...”

มาตรา 305 วรรคแรก บัญญัติว่า “การยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาดังที่บัญญัติไว้ในสองมาตราก่อนนี้....”

มาตรา 306 บัญญัติว่า “เมื่อได้ยึดสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างหรืออสังหาริมทรัพย์ทั้งหมดหรือบางส่วนของลูกหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว ให้เจ้าพนักงานบังคับคดียื่นคำขอต่อศาลให้ส่งอนุญาตให้ขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้น....”

มาตรา 309 วรรคแรก บัญญัติว่า “ในการขายทอดตลาดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้น ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีปฏิบัติตามข้อบังคับต่อไปนี้...”

ดังนั้น จากการที่ได้ทำการศึกษาไปในบทที่ 3 พบว่าลิขสิทธิ์ตามกฎหมายไทยและตามกฎหมายต่างประเทศ สิทธิในลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินประเภทหนึ่งตามกฎหมายและยังมีคุณสมบัติที่สามารถโอนเปลี่ยนมือกันได้ด้วย ดังนั้น เมื่อเจ้าของสิทธิในลิขสิทธิ์ตกเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว สิทธิในลิขสิทธิ์ดังกล่าวย่อมตกอยู่ภายใต้อำนาจการบังคับคดีรวมไปกับทรัพย์สินอื่นๆ ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา ส่วนวิธีการในการบังคับคดีกับสิทธิในลิขสิทธิ์นั้น เนื่องจากลักษณะสิทธิของลิขสิทธิ์มิใช่กรณีของสิทธิเรียกร้องซึ่งเป็นกรณีอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 310 เรื่องวิธีอายัด ผู้เขียนจึงเห็นว่าไม่สามารถที่จะนำบทบัญญัติว่าด้วยวิธีอายัดมาบังคับใช้กับการอายัดสิทธิในลิขสิทธิ์ได้ แต่สามารถใช้วิธีการยึดมาบังคับ แต่เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายที่ได้กล่าวมาทั้งหมดได้กล่าวถึงการยึดสังหาริมทรัพย์อันมีรูปร่าง กรณีจึงมีปัญหาให้ต้องพิจารณาในลำดับแรกว่าเมื่อสิทธิในลิขสิทธิ์ไม่ใช่วัตถุที่

มีรูปร่าง หากเป็นแต่เพียงสิทธิ กรณีเช่นนี้จะสามารถทำการยึดได้หรือไม่ เนื่องจากกฎหมายมิได้กำหนดไว้

ในเรื่องนี้ จากการศึกษาค้นคว้าในลำดับแรกต้องทราบก่อนว่าสิทธิในลิขสิทธิ์เป็นสังหาริมทรัพย์หรือไม่ ทั้งนี้ ในต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ หรือประเทศญี่ปุ่น รวมถึงประเทศไทยเองก็ได้มีการบัญญัติหรือระบุโดยชัดเจนว่า ลิขสิทธิ์นั้นถือว่าทรัพย์สิน แต่จะเป็นทรัพย์สินใดตามประมวลกฎหมายไทยระหว่าง “ทรัพย์สิน” และ “ทรัพย์สิน” ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 140 บัญญัติว่า “สังหาริมทรัพย์ หมายความว่า ทรัพย์สินอื่นนอกจากอสังหาริมทรัพย์และหมายความรวมถึงสิทธิอันเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นด้วย” และเมื่อพิจารณาต่อไปในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138 จะพบนิยามของคำว่า “ทรัพย์สิน” ว่าหมายความรวมทั้งทรัพย์สินและวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้ เหตุนี้ ผู้เขียนจึงได้ข้อสรุปว่าสิทธิในลิขสิทธิ์หรืองานอันมีลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินประเภทสังหาริมทรัพย์ในความหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138

ปัญหาและข้อจำกัดที่ต้องพิจารณากันต่อไปก็คือเมื่อสิทธิในลิขสิทธิ์เป็นสังหาริมทรัพย์แล้ว เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะยึดสิทธิในลิขสิทธิ์เพื่อให้มาอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงานบังคับคดีในฐานะที่เป็นตัวแทนของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้หรือไม่ เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 282 บัญญัติถึงการยึดอสังหาริมทรัพย์ว่าต้องเป็นทรัพย์สินที่มีรูปร่างเท่านั้น เรื่องนี้จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าการพิจารณาหลักการยึดทรัพย์สินนั้น เจ้าพนักงานบังคับคดีจะพิจารณาเฉพาะเพียงว่าทรัพย์สินที่จะทำการยึดนั้นเป็นของลูกหนี้หรือไม่ หากเป็นของลูกหนี้ตามคำพิพากษาก็จะทำการยึด เพราะการยึดทรัพย์สิน คือ การเอาทรัพย์สินของลูกหนี้มากอยู่ในความดูแลของเจ้าพนักงานบังคับคดี เพื่อรวบรวมแล้วขออนุญาตต่อศาลเพื่อทำการขายทอดตลาดต่อไป²¹⁴ เหตุนี้เองจึงมีแนวคำพิพากษาฎีกาตัดสินเป็นบรรทัดฐานว่า แม้สิทธิต่างๆ ที่มีราคาแต่ถึงแม้จะไม่มีรูปร่างก็สามารถยึดนำออกขายทอดตลาดได้²¹⁵ ขณะเดียวกันก็มีความเห็นของนักกฎหมายท่านหนึ่งได้ให้ความเห็นในเรื่องดังกล่าวไว้ว่า การยึดทรัพย์สินนั้นแม้ทรัพย์สินที่ยึดจะไม่ใช่ทรัพย์สินที่มีรูปร่าง แม้จะมีได้มีกฎหมายกำหนดไว้ แต่ถ้าหากเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้แล้ว

²¹⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 187/2490.

²¹⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 7334/2540.

เมื่อทรัพย์สินนั้นมีราคาและถือเอาได้ สามารถโอนให้แก่กันได้ ก็สามารถที่จะยึดมาเพื่อชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้โดยการขายทอดตลาดและโอนไปยังผู้ซื้อได้ กรณีเช่นนี้จึงเป็นทรัพย์สินที่สามารถจะนำยึดและบังคับคดีได้ทั้งสิ้น เพราะแม้กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจนก็มีได้หมายความว่า จะยึดและทำการบังคับคดีไม่ได้ เพราะแม้กฎหมายจะมีได้บัญญัติไว้แต่เจ้าหนี้ก็สามารถที่จะทำการยึดได้โดยอาศัยสิทธิตามนัยมาตรา 214 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจึงมีสิทธิขอให้เจ้าพนักงานบังคับคดียึดสิทธิในลิขสิทธิ์นั้นได้ ตามอำนาจและหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี ในการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ให้เพียงพอต่อการชำระหนี้²¹⁶

ด้วยเหตุนี้เอง สิทธิในงานอันมีลิขสิทธิ์หรืองานอันมีลิขสิทธิ์จึงสามารถทำการยึดได้และเมื่อทำการยึดแล้วย่อมทำให้สิทธิในงานอันมีลิขสิทธิ์ตกมาอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงานบังคับคดีซึ่งมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะรวบรวมทรัพย์สินทุกชนิดของลูกหนี้ตามคำพิพากษาและนำออกขายทอดตลาดนำเอาเงินที่ได้มาชำระให้กับเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาและประการที่สำคัญสิทธิในลิขสิทธิ์ไม่เป็นทรัพย์สินที่ต้องห้ามบังคับคดี จากที่ได้กล่าวมาผู้เขียนได้กล่าวถึง การยึดสิทธิในลิขสิทธิ์เพื่อนำมาขายทอดตลาด ซึ่งการขายทอดตลาดนั้น หมายถึง การนำสิทธิในลิขสิทธิ์หรือจำหน่ายโดยมีผู้ซื้อหลายคนเข้าเสนอสู้ราคา และการซื้อขายนั้นจะสมบูรณ์หรือบริบูรณ์ในทางกฎหมายก็ว่าด้วยการที่ผู้ทอดตลาดได้แสดงความตกลงด้วยการเคาะไม้ หรือด้วยกริยาอย่างหนึ่งอย่างใดตามจารีตประเพณีในการขายทอดตลาด เมื่อเป็นดังนี้ หากพิจารณาหรือศึกษาถึงการขายทอดตลาดถึงสิทธิในลิขสิทธิ์ในต่างประเทศนั้นจะทำได้หรือไม่

จากการศึกษาทำให้ทราบว่ากฎหมายลิขสิทธิ์ของทุกประเทศกำหนดหรือระบุโดยชัดเจนว่าลิขสิทธิ์สามารถโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่กันได้ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ซึ่งรวมถึงพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ตามกฎหมายไทย เหตุนี้ สิทธิในลิขสิทธิ์ตามกฎหมายไทยหรือกฎหมายต่างประเทศสามารถที่จะจำหน่ายหรือขายทอดตลาดได้ โดยเฉพาะในประเทศญี่ปุ่นได้กำหนดโดยชัดเจนว่าหากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้สามารถนำสิทธิในลิขสิทธิ์ออกขายให้กับบุคคลภายนอกได้ เพราะการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินในลักษณะของการโอนโดยเด็ดขาดในลักษณะของการตัดกรรมสิทธิ์แล้วสิทธิในความครอบครองก็จะหมดไป

²¹⁶ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ. อ้างแล้ว, หน้า 457.

ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นปัญหาเรื่องการบังคับคดีสิทธิในลิขสิทธิ์ในกรณีที่มีได้นำสิทธิในลิขสิทธิ์มาเป็นหลักประกันการชำระหนี้

4.3.3 วิเคราะห์ปัญหาการบังคับคดีสิทธิในงานลิขสิทธิ์ที่เป็นหลักประกันการชำระหนี้

การนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ คือ การประกันการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สิน โดยการนำเอาทรัพย์สินมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ด้วยการจำนองหรือการจำนำ ทั้งนี้ ได้กล่าวไว้แล้วสิทธิในลิขสิทธิ์ตามกฎหมายไทยไม่สามารถนำมาเป็นหลักประกันด้วยทรัพย์สินตามกฎหมายว่าด้วยการจำนอง จำนำ หรือแตกต่างกับกฎหมายลิขสิทธิ์ของต่างประเทศ ดังที่ ผู้เขียนได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3 ดังนั้นในส่วนนี้จะกล่าวถึงปัญหาการบังคับคดีหรือการบังคับชำระหนี้ในกรณีการจำนองและการจำนำสิทธิในลิขสิทธิ์

ก่อนอื่นควรที่ต้องทราบถึงความหมายของการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สินว่า หมายถึงอะไร การชำระหนี้ด้วยทรัพย์สินนั้น หมายถึง การตกลงของคู่สัญญาที่ให้ลูกหนี้เอาทรัพย์สินอย่างใดอย่างหนึ่งของลูกหนี้ซึ่งอาจจะเป็นสิทธิเรียกร้องหรือทรัพย์สินซึ่งเป็นของลูกหนี้เองนำมาทำสัญญาเป็นหลักประกันในการชำระหนี้ หากลูกหนี้ผิดนัดเจ้าหนี้มีสิทธิที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้จากราคาหรือมูลค่าของทรัพย์สินหรือสิทธิที่นำมาเป็นหลักประกันในการชำระหนี้ได้โดยการนำเอาทรัพย์สินดังกล่าวออกขายทอดตลาดภายใต้เงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ นอกจากนี้ ผลในการที่ลูกหนี้เอาทรัพย์สินหรือสิทธิมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ที่เรียกว่าการจำนอง หรือจำนำนั้น จะมีผลทำให้เจ้าหนี้ผู้รับจำนองหรือรับจำนำเป็นผู้ที่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ของตนก่อนเจ้าหนี้สามัญเหนือทรัพย์สินอันเป็นหลักประกันและมีฐานะเป็นเจ้าหนี้บุริมสิทธิซึ่งเจ้าหนี้สามัญอื่นๆ ไม่สามารถจะมาขอแบ่งการชำระหนี้ในส่วน of ทรัพย์สินหรือหลักประกันการชำระหนี้ดังกล่าวได้ การประกันการชำระหนี้ด้วยทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ การจำนองและการจำนำ แต่เนื่องจากตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยว่าด้วยเรื่องจำนองและการจำนำนั้นมีปัญหาและอุปสรรคในการนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาเป็นหลักประกันการจำนองและการจำนำ ด้วยเหตุนี้

เองในบทที่ 3 ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าสิทธิในลิขสิทธิ์ไม่สามารถนำมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ได้ตามกฎหมายไทย ซึ่งต่างกับกฎหมายต่างประเทศที่สามารถนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาทำการจำนองหรือจำนำได้ด้วยวิธีดังนี้

ก. ในประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาจำนองได้เนื่องจากตามกฎหมายทั่วไปว่าเรื่องการจำนองและการจำนำนั้น ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถที่จะนำทรัพย์สินทุกประเภทนำมาจำนองและจำนำได้ โดยจัดแบ่งกลุ่มของทรัพย์สินออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ทรัพย์สินที่เป็นสินค้า ทรัพย์สินที่เป็นเอกสารสิทธิ และทรัพย์สินที่เป็นสิ่งที่ไม่รูปร่าง ซึ่งลิขสิทธิ์จัดเป็นทรัพย์สินในกลุ่มนี้ ทั้งนี้ กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดวิธีการนำสิทธิในลิขสิทธิ์นำมาเป็นหลักประกันได้โดยการทำหนังสือสัญญาหลักประกันระหว่างคู่สัญญาระหว่างเจ้าหนี้ลูกหนี้โดยมีลูกหนี้เป็นผู้ลงลายมือชื่อเพียงฝ่ายเดียวในฐานะผู้ที่ต้องรับผิดชอบตามสัญญา ซึ่งนอกเหนือจากการทำหลักฐานเป็นหนังสือแล้วในหนังสือดังกล่าวจะต้องมีการกำหนดมูลค่าของทรัพย์สินที่นำมาประกันซึ่งมูลค่าในที่นี้ หมายถึง มูลค่าแห่งหนี้ที่เกิดขึ้นก่อนหน้า และที่สำคัญจะขาดไม่ได้ คือ ลูกหนี้จำเป็นต้องเป็นผู้มีสิทธิในลิขสิทธิ์ เมื่อได้ดำเนินการตามเงื่อนไขดังกล่าวมาครบถ้วน กรณีจึงถือได้ว่าได้มีการนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาเป็นหลักประกันการชำระหนี้แล้ว

แต่เนื่องจากการนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาเป็นหลักประกันในประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดแนวทางหรือวิธีการนำทรัพย์สินมาเป็นหลักประกันเหมือนกับประเภทอื่น คือ การจำนองและจำนำ ทำให้ต้องทราบว่าในประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถที่จะนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาจำนองและจำนำได้โดยการทำอย่างไร ในเรื่องนี้เมื่อพิจารณาในบทที่ 3 จะพบว่าตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกานำสิทธิในลิขสิทธิ์นำมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ได้ด้วยทั้งการจำนำและจำนองโดยพิจารณาจากการครอบครองทรัพย์สินเนื่องจากในขณะที่ทำหนังสือหรือสัญญาหลักประกันและมีการส่งมอบทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันแล้ว การทำสัญญาประกันดังกล่าวคือการจำนำโดยในสหรัฐอเมริกาเรียกว่าการทำ “Perfection” แต่หากการทำสัญญาประกันนั้นไม่มีการส่งมอบทรัพย์สินในสหรัฐอเมริการะบุการทำ “Attachment” การจำนอง

ข. ในประเทศอังกฤษนั้น การนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาเป็นหลักประกันการชำระหนี้โดยการจำนอง (Hypothec) และจำนำ (Pledge) นั้นสามารถทำได้เช่นกัน ขณะเดียวกันวิธีการในการจำนำและการจำนองก็เหมือนกันกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และ

ค. ในประเทศญี่ปุ่นก็เช่นเดียวกันสามารถนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาเป็นหลักประกัน การชำระหนี้ได้ โดยการจำนอง และการจำนำ และมีวิธีการที่เหมือนกับประเทศ สหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และรวมถึงประเทศไทยด้วย

ด้วยเหตุที่ว่ากฎหมายของไทยมิได้บัญญัติถึงการนำสิทธิในลิขสิทธิ์นำมาเป็น หลักประกันการจำนองและการจำนำเหมือนในต่างประเทศ ผู้เขียนมีความเห็นว่าควรที่จะ นำสิทธิในลิขสิทธิ์นำมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ได้ 2 แนวทาง โดยนำหลักกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยมาปรับใช้ควบคู่กับหลักกฎหมายว่าด้วย การจำนำและจำนองของตามกฎหมายของต่างประเทศได้ดังนี้

1. นำหลักกฎหมายเรื่องนิติกรรมสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและ พณิชย์ มาตรา 183 วรรคแรก มาใช้บังคับ โดยผสมผสานกับหลักกฎหมายของ ต่างประเทศในการทำสัญญาหลักประกันเพื่อให้การนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาเป็นหลักประกัน ในลักษณะของการจำนำจำนองเหมือนอย่างกฎหมายของต่างประเทศโดยมีข้อกำหนดว่า เจ้าของสิทธิในลิขสิทธิ์จะต้องส่งมอบทรัพย์สินในเวลาที่ทำสัญญา โดยต้องชำระหนี้ ภายในกำหนด หากไม่ชำระหนี้ภายในเวลาที่ตกลงกัน ให้สิทธิในลิขสิทธิ์ที่ได้ทำสัญญา หลักประกันกันไว้มีผลเป็นการโอนกรรมสิทธิ์มาเป็นของผู้รับโอนทันที และเจ้าของสิทธิ ในลิขสิทธิ์มีหน้าที่ต้องไปยื่นคำขอแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์ให้กับผู้รับ โอน ทั้งนี้ สัญญา หลักประกันดังกล่าวจะต้องมีการลงลายมือชื่อรวมกันทั้งสองฝ่ายตามเงื่อนไขของนิติกรรม สัญญาของกฎหมายไทย ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้หากเปรียบเทียบตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ของไทยก็คือการจำนำสิทธิในลิขสิทธิ์

2. นำหลักกฎหมายของต่างประเทศมาปรับใช้เข้ากับหลักกฎหมายไทย เรื่องนิติกรรมสัญญา โดยนำบทบัญญัติกฎหมายไทยว่าด้วยการ โอนสิทธิในลิขสิทธิ์มา บังคับใช้ภายใต้เงื่อนไขของระยะเวลาการใช้สิทธิ ขณะเดียวกันภายในระยะเวลาดังกล่าว เจ้าของลิขสิทธิ์เดิมหรือลูกหนี้ก็ยังมีสิทธิในลิขสิทธิ์นั้นอยู่ กล่าวคือสิทธิในลิขสิทธิ์ยังไม่ โอนไปเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้รับโอน เว้นแต่ ลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่ กำหนด หรือไม่ชำระหนี้ตามสัญญา ก็ให้มีผลให้สัญญาที่ทำกันนั้นเป็นอันยกเลิกทันทีและ ให้สิทธิในลิขสิทธิ์ตกเป็นของผู้รับหลักประกันทันที โดยที่ผู้โอนต้องไปยื่นคำขอแจ้ง ข้อมูลสิทธิในลิขสิทธิ์ให้กับผู้รับ โอนเช่นกัน ทั้งนี้ สัญญาหลักประกันดังกล่าวจะต้องมีการ

ลงลายมือชื่อร่วมกันทั้งสองฝ่าย ซึ่งวิธีการของการทำนิติกรรมดังกล่าวนี้หากเปรียบเทียบตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยก็คือการจ้างอสังหาริมทรัพย์ในลิขสิทธิ์

ดังนั้นเมื่อสิทธิในลิขสิทธิ์หรือลิขสิทธิ์สามารถนำมาเป็นหลักประกันการชำระหนี้ได้โดยการจ้างและการจำนำได้แล้วขั้นตอนต่อมา คือ การบังคับคดี ทั้งนี้ขั้นตอนการบังคับคดีก็จะเหมือนกับที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ การทำให้สิทธิในลิขสิทธิ์หรือลิขสิทธิ์มาอยู่ในความครอบครองของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือเจ้าพนักงานบังคับคดี แต่เนื่องจากการนำสิทธิในลิขสิทธิ์หรือลิขสิทธิ์มาเป็นหลักประกันโดยการจ้างหรือจำนำอยู่ภายใต้เงื่อนไขของนิติกรรมสัญญา โดยสัญญาจะกำหนดหรือระบุให้สิทธิในลิขสิทธิ์หรือลิขสิทธิ์ตกหรือโอนมาเป็นของเจ้าหนี้ได้ทันที แต่ถึงแม้จะมีข้อสัญญากำหนดไว้ดังกล่าวแต่ในทางปฏิบัติแล้วก็ต้องมีการดำเนินคดีทางศาลซึ่งวิธีการดำเนินการทางศาลเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งทางกฎหมาย แต่เนื่องจากในทางกฎหมายวิธีการบังคับจ้างและการบังคับจำนำนั้นจะมีวิธีการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ หากเป็นการจำนำวิธีการบังคับคดี ผู้รับจำนำสามารถที่จะบังคับเอาทรัพย์ที่จำนำออกขายทอดตลาดได้ทันทีโดยไม่ต้องฟ้อง แต่ถ้าเป็นการจ้างผู้รับจ้างจะต้องฟ้องร้องบังคับคดีก่อนจึงจะสามารถบังคับจ้างองได้ ดังนั้น แม้ในสัญญาจะเขียนหรือบัญญัติเอาไว้ให้เอาทรัพย์จ้างองหรือบังคับเอากับทรัพย์จ้างองโดยไม่ผ่านขั้นตอนการดำเนินการทางศาลจึงไม่สามารถทำได้ เพราะหากมีการทำเช่นนั้นก็จะถือเป็นการใช้ช่องทางทางนิติกรรมสัญญาซึ่งเป็นกฎหมายสารบัญญัติหลีกเลี่ยงกฎหมายวิธีสบัญญัติ ด้วยเหตุนี้ การบังคับคดีสิทธิในลิขสิทธิ์จึงสามารถกระทำได้โดยใช้คำพิพากษาแสดงเจตนาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยที่บัญญัติไว้ในมาตรา 213 วรรคสองว่า “...แต่ถ้าวัตถุแห่งนี้เป็นอันให้กระทำนิติกรรมอย่างหนึ่งศาลจะสั่งให้ถือเอาตามคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ก็ได้”

จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นกรณีที่ผู้เขียนได้นำเรื่องถือเอาคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 213 มาปรับใช้กับการบังคับตามสัญญาโอนสิทธิในลิขสิทธิ์ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าหลักนี้สามารถนำมาปรับใช้ได้เพราะในการบังคับตามสัญญาโอนสิทธิในลิขสิทธิ์นั้น โจทก์ต้องการที่จะทำให้จำเลยไปดำเนินการโอนทรัพย์นั้นให้แก่โจทก์ เพียงแต่จุดประสงค์ในการบังคับตามสัญญาโอนนั้นก็คือการกระทำการโอนสิทธิในลิขสิทธิ์เป็นหลักในมาตรา 213 อยู่แล้วที่ว่า ถ้าวัตถุแห่งนี้เป็นอันให้กระทำนิติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงแต่ในกรณีนี้ลักษณะของทรัพย์สินอาจจะ

มีความแตกต่างไปจากทรัพย์สินทั่ว ๆ ไปเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ในขั้นตอนของการบังคับคดีในสิทธิในลิขสิทธิ์หรือลิขสิทธิ์ที่เป็นหลักประกันว่าด้วยการจ้างงานและการจ้างงาน สิทธิในลิขสิทธิ์หรือลิขสิทธิ์นั้นก็จะต้องอยู่ในความครอบครองของเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาหรือเจ้าพนักงานบังคับคดีในฐานะตัวแทนของลูกหนี้ตามคำพิพากษา

4.3.4 วิเคราะห์ปัญหาการประเมินราคาสิทธิในงานลิขสิทธิ์

เมื่อกล่าวถึงการประเมินราคาสิทธิในลิขสิทธิ์ บุคคลทั่วไปอาจจะมีความไม่เข้าใจหรือมีความสงสัยว่า สิทธิในลิขสิทธิ์สามารถที่จะประเมินราคาเพื่อค้ำหาราคาที่แท้จริงได้หรือไม่และการประเมินราคานั้นจะมีวิธีการอย่างไร จะเหมือนหรือแตกต่างกับการประเมินราคาอสังหาริมทรัพย์ อาทิ ที่ดินหรือจะเหมือนกับการประเมินอสังหาริมทรัพย์ อาทิ รถยนต์หรือไม่ ทั้งนี้ การประเมินราคาสิทธิในลิขสิทธิ์เป็นเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อน เพราะสิทธิในลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่ไม่มีรูปร่าง หากจะมีการประเมินราคาก็เป็นเรื่องที่ไม่สามารถหรือประเมินราคาได้เหมือนกันทรัพย์สินอื่นโดยทั่วไป ดังนั้น การประเมินราคาเพื่อหามูลค่าราคาที่แท้จริงของสิทธิในงานลิขสิทธิ์จึงเป็นเรื่องที่มีความแตกต่างกับการประเมินมูลค่าทรัพย์สินที่มีรูปร่างหรือทรัพย์สินประเภทอื่นอย่างมาก ถ้าหากภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องการที่จะสร้างมูลค่าให้กับลิขสิทธิ์เพื่อใช้เป็นหลักประกันการชำระหนี้หรือเพื่อการชำระหนี้อื่นจะเป็นการสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจก็มีความจำเป็นที่รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรที่จะกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินมูลค่าสิทธิในลิขสิทธิ์ให้มีความชัดเจน

ปัญหาที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับการประเมินราคามูลค่าสิทธิในงานลิขสิทธิ์มีทั้งขั้นตอนการนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาใช้เป็นหลักประกันการชำระหนี้และขั้นตอนการบังคับคดีโดยการนำสิทธิในงานลิขสิทธิ์นั้นออกขายทอดตลาดในขณะที่ทำการยึดทรัพย์บังคับคดีและแม้ว่าปัจจุบันกรมทรัพย์สินทางปัญญาจะได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งรวมถึงสิทธิในลิขสิทธิ์ด้วยในโครงการแปลงสินทรัพย์ทางปัญญาเป็นทุนก็ตาม แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าวก็เป็นเพียงวิธีการแนวทางในการดำเนินงานของสถาบันทางการเงินหรือแหล่งเงินทุนเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งหากสถาบันการเงินหรือแหล่งเงินทุนไม่มีความมั่นใจต่อมูลค่าสิทธิในลิขสิทธิ์ที่ได้จากการประเมินราคาเพื่อกำหนด

มูลค่าตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้กำหนดขึ้นแล้วก็จะทำให้การเพิ่มมูลค่าหรือราคาให้แก่สิทธิในลิขสิทธิ์และการนำสิทธิในลิขสิทธิ์มาชำระหนี้หรือนำมาใช้เป็นหลักประกันการชำระหนี้ย่อมไม่มีทางสัมฤทธิ์ผลได้

ปัจจุบันกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินมูลค่าราคาของสิทธิในงานลิขสิทธิ์ ทั้งนี้ก่อนอื่นต้องมาทำความเข้าใจก่อนว่าการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา คือ การใช้วิธีการคำนวณมูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์หรือรายได้ (Present Value) ที่เกิดจากการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาในการผลิตสินค้าตลอดระยะเวลาที่ทรัพย์สินทางปัญญาดังกล่าวได้รับความคุ้มครองหรือสามารถสร้างประโยชน์ให้กับธุรกิจนั้นได้ แต่มูลค่าของสิทธิในงานลิขสิทธิ์ที่แท้จริงนั้น ไม่ใช่การประเมินราคาตลาด แต่เป็นการคำนวณมูลค่าของศักยภาพการใช้งานลิขสิทธิ์ให้เป็นประโยชน์ตลอดระยะเวลาที่กำหนดส่วนวิธีการประเมินมูลค่าหรือราคาลิขสิทธิ์สามารถใช้วิธีคิดรายได้จากกระแสเงินสดสุทธิและทอนเป็นมูลค่าปัจจุบันด้วยอัตราคิดลด (Income Approach) โดยอาศัยวิธีการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาเป็นเชิงเปรียบเทียบกับวิธีการคำนวณกระแสรายได้สุทธิในอนาคต ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีส่วนทำให้ทรัพย์สินทางปัญญามีคุณค่าหรือความผันแปรในมูลค่า เช่น ค่าตอบแทนในการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ระยะเวลาที่เจ้าของสิทธิได้รับความคุ้มครองในทรัพย์สินทางปัญญาตามกฎหมาย ความแปลกใหม่ของทรัพย์สินทางปัญญา ความสามารถของทรัพย์สินทางปัญญาในการปรับเปลี่ยนการใช้งานได้อย่างหลากหลาย ความยืดหยุ่นในการถ่ายโอนสิทธิความเป็นเจ้าของ และแผนดำเนินการของธุรกิจ เป็นต้น จากหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินมูลค่าลิขสิทธิ์ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นสิ่งที่สถาบันการเงินจะใช้เป็นแนวทางในการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับขั้นตอนการประเมินราคาเพื่อหามูลค่าสิทธิในลิขสิทธิ์ ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากความงมงายของเจ้าหน้าที่สถาบันการเงินที่ต้องการประเมินมูลค่าสิทธิในลิขสิทธิ์ให้มีมูลค่าต่ำกว่ามูลค่าที่แท้จริง เพราะต้องการลดความเสี่ยงของการเป็นหนี้เสีย หรืออาจเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจและยังไม่มีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเกี่ยวกับสิทธิในลิขสิทธิ์ จึงอาจทำการประเมินมูลค่าสิทธิในลิขสิทธิ์ของสถาบันการเงินซึ่งนอกจากจะไม่มี ความมั่นคงแล้ว ยังอาจสร้างความไม่เป็นธรรมแก่ผู้สร้างสรรค์หรือผู้เป็นเจ้าของงานลิขสิทธิ์ ปัญหาและอุปสรรคในทางปฏิบัติในการประเมินมูลค่าเพื่อคำนวณหาราคาสหสิทธิใน

ลิขสิทธิ์นั้นส่วนใหญ่เกิดจากการที่สิทธิในลิขสิทธิ์ยังไม่มีมูลค่าทางการตลาดซึ่งอาจเกิดจากการที่ลิขสิทธิ์นั้นยังไม่เป็นที่ยอมรับ

ผู้เขียนขออธิบายให้ทราบว่าเหตุที่จะต้องมีการประเมินมูลค่าเพื่อหาราคาสหสิทธิในงานลิขสิทธิ์ที่แท้จริงในขณะที่ทำการบังคับคดีนั้นก็เนื่องจากการบังคับคดีเมื่อผ่านขั้นตอนการยึดทรัพย์แล้ว ขั้นตอนต่อไปที่เจ้าพนักงานบังคับคดีต้องดำเนินการ คือ การแจ้งการยึดไปยังลูกหนี้ตาม คำพิพากษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อทราบว่าได้มีการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว จากนั้นเจ้าพนักงานบังคับคดีจะรายงานผลการยึดให้ศาลที่มีคำพิพากษาทราบและขออนุญาตศาลขอยกจำหน่ายโดยการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดนั้น จากนั้นก็จะเข้าสู่ขั้นตอนของการขายทอดตลาด ซึ่งก่อนจะถึงขั้นตอนการขายทอดตลาดจะมีขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญ คือ การประเมินราคาทรัพย์สินที่ยึด²¹⁷

ดังนั้น การที่เจ้าพนักงานบังคับคดีทำการยึดสิทธิในลิขสิทธิ์ ก่อนที่เจ้าพนักงานจะดำเนินการบังคับคดีโดยการขายทอดตลาดถึงสิทธิในลิขสิทธิ์ เจ้าพนักงานบังคับคดีก็มีความจำเป็นที่จะต้องมีการประเมินราคาสหสิทธิในลิขสิทธิ์เพื่อให้ทราบถึงราคาที่เป็นจริงหรือใกล้เคียงที่สุดเพื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีจะได้ใช้ประกอบดุลยพินิจในการอนุมัติการขายทอดตลาด การประเมินราคาทรัพย์สินที่ยึดเพื่อทำการขายทอดตลาดนี้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการประเมินราคาทรัพย์สิน กำหนดให้เจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่ประเมินราคาทรัพย์สิน ได้แก่ เจ้าพนักงานฝ่ายประเมินราคาทรัพย์สิน ซึ่งมีวิธีในการประเมินราคาแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับว่าทรัพย์สินที่จะประเมินราคานั้นเป็นทรัพย์สินชนิดใด เช่น ในกรณีการประเมินราคาที่ดินจะถือหลักเปรียบเทียบราคาหรืออิงราคาใกล้เคียงราคาตลาดให้มากที่สุด หรือในการประเมินราคาหุ้นในบริษัทต่างๆ ให้คิดโดยใช้วิธีการวิเคราะห์งบการเงินหรือใช้ราคาของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเป็นเกณฑ์การประเมิน เป็นต้น

ในกรณีของการขายทอดตลาดสิทธิในลิขสิทธิ์นั้นก็ต้องมีการประเมินราคาสหสิทธิในลิขสิทธิ์ แต่เนื่องจากสิทธิในลิขสิทธิ์ไม่มีราคาตลาดเพราะไม่ใช่เป็นสิ่งที่มีการซื้อขายกันอยู่เป็นปกติ จึงจำเป็นต้องหาหลักเกณฑ์เพื่อนำมาใช้ในการประเมินราคาเพื่อให้ได้ราคาใกล้เคียงกับความเป็นจริง โดยเฉพาะหากสิทธิในลิขสิทธิ์หรือลิขสิทธิ์มีความแพร่หลายมากขึ้นเท่าใด มูลค่าของราคาสหสิทธิในลิขสิทธิ์นั้นก็สูงตามขึ้นไปด้วย ขณะเดียวกันเมื่อมีการใช้ลิขสิทธิ์มาเป็นเวลานานและเป็นที่แพร่หลายแล้ว เมื่อลิขสิทธิ์นั้นก็จะมีกิตติศัพท์หรือมี

²¹⁷ แผนภูมิแสดงขั้นตอนการบังคับคดี, กรมบังคับคดี, กระทรวงยุติธรรม.

ชื่อเสียงอันเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการตลาดและการขายสินค้าภายใต้ลิขสิทธิ์นั้น ลิขสิทธิ์นั้นก็จะมีมูลค่าราคาสูงมากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน ในการประเมินราคาสิทธิใน ลิขสิทธิ์หรือประเมินราคาสิทธินี้มีปัญหาอย่างมากเนื่องจากไม่มีราคาตลาดหรือราคาที่ อ้างอิงที่จะสามารถเทียบเคียงได้ จึงทำให้ยากในกรณีที่มีการยึดสิทธิในลิขสิทธิ์และมีการ ประเมินราคาสิทธิในลิขสิทธิ์ แต่ในปัจจุบันกระทรวงพาณิชย์โดยกรมทรัพย์สินทางปัญญา ได้กำหนดโครงการแปลงสินทรัพย์ทางปัญญาเป็นทุนเพื่อเป็นหลักประกันการชำระหนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างโอกาสให้กับเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา สามารถนำสิทธิใน ทรัพย์สินทางปัญญาให้สามารถเข้าถึงแหล่งทุนในระบบโดยการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา เป็นหลักประกันการกู้ยืม อันเป็นการนำทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ในเชิงพาณิชย์และเกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ²¹⁸ ด้วยเหตุนี้ กรมทรัพย์สินทางปัญญาจึง ได้ กำหนดแนวทางการประเมินราคาทรัพย์สินทางปัญญา หรือกำหนดหลักเกณฑ์การประเมิน มูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาโดยถือว่าการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาถือเป็นส่วน หนึ่งของการดำเนินการแปลงทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทุน เนื่องจากในทางปฏิบัติทรัพย์สิน ทางปัญญาเป็นสินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน (Intangible Asset) จึงทำให้การประเมินค่ามีความ ละเอียดอ่อนมากและมีความแน่นอนน้อยกว่า ทั้งนี้ กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้วาง หลักเกณฑ์การประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติโดยมีหลักเกณฑ์ โดยพิจารณาจากลักษณะการถือสิทธิ หากเป็นการถือสิทธิเพียงผู้เดียว เจ้าของลิขสิทธิ์ สามารถตัดสินใจในการใช้ลิขสิทธิ์ได้แต่เพียงผู้เดียวในการที่จะกระทำการใดๆ ในงาน อันมีลิขสิทธิ์นั้นได้ เช่น การผลิตและจำหน่ายสินค้าลิขสิทธิ์ของตน เป็นต้น โดยจะมีการ กำหนดราคาในการจำหน่ายอย่างไรก็ได้ด้วยตนเอง ซึ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจะอยู่ในรูป ของผลประโยชน์โดยรวม ดังนั้น เมื่อเจ้าของลิขสิทธิ์ได้จำหน่ายทรัพย์สินที่มีลิขสิทธิ์ ของตน การจำหน่ายทรัพย์สินดังกล่าวจึงเป็นการกระจายสินค้าที่มีลิขสิทธิ์ได้ดีกว่าสิทธิ ของเจ้าของลิขสิทธิ์ที่ไม่ได้ประกอบกิจการหรือจำหน่ายสินค้าของตน เพราะลิขสิทธิ์นั้นได้ มีการเผยแพร่ออกสู่ท้องตลาด ผลลัพธ์ที่ได้จึงมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความสามารถ ของเจ้าของลิขสิทธิ์แต่ละราย แต่ถ้าลิขสิทธิ์นี้มีผู้ถือสิทธิร่วม กล่าวคือ มีเจ้าของกรรมสิทธิ ในลิขสิทธิ์มากกว่าหนึ่งคนขึ้นไป ซึ่งอาจจะมีลักษณะของการร่วมทุน การร่วมทุนกันนี้

²¹⁸ คณะทำงานโครงการแปลงทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทุน. (2550). กรมทรัพย์สินทางปัญญา. กระทรวง พาณิชย์.

ผู้ร่วมทุนย่อมต้องมีการพัฒนารูปแบบลิขสิทธิ์หรือผลิตภัณฑ์ที่มีลิขสิทธิ์อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ในการประเมินราคาสิทธิในลิขสิทธิ์จึงอาจใช้ความสำเร็จของการพัฒนาสิทธิมาเป็นตัวชี้วัดหรือเป็นตัวกำหนด หากลิขสิทธิ์ดังกล่าวได้ประสบผลสำเร็จในด้านการค้าซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นมูลค่าทางอุตสาหกรรมหรือการค้าโดยดูที่ผลประกอบการ

อย่างไรก็ดีการประเมินราคาสิทธิอาจมีตัวแปรที่มีผลต่อมูลค่าของลิขสิทธิ์ ทั้งนี้ ปัจจัยที่มีส่วนให้ลิขสิทธิ์มีคุณค่าหรือมูลค่า สามารถพิจารณาได้ดังนี้

1. ค่าตอบแทน โดยพิจารณาถึงผลประกอบการในงานอันมีลิขสิทธิ์ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการเจรจาระหว่างเจ้าของลิขสิทธิ์หรือผู้ที่ต้องการใช้ลิขสิทธินั้นๆ

2. ระยะเวลาการคุ้มครอง คือ ระยะเวลาที่เจ้าของลิขสิทธิ์ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย หรือระยะเวลาที่เจ้าของสิทธิมีอำนาจเหนือตลาด โดยหากมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (Exclusivity) ระยะเวลาการคุ้มครองยาวนาน ก็ยิ่งจะทำให้เจ้าของสิทธิสามารถเก็บเกี่ยวผลตอบแทนได้มากยิ่งขึ้น

3. ความแปลกใหม่ (Novelty) คือ ความสามารถของสินค้าที่มีลิขสิทธิ์ที่จะทำตลาดและปกป้องไว้ได้ในระยะเวลาที่ได้รับความคุ้มครอง เนื่องจากอำนาจเหนือตลาดจะยั่งยืนได้ต้องไม่มีการแข่งขันอันจะเกิดจากผลิตภัณฑ์ที่ใหม่หรือแปลกกว่า หรือไม่มีผู้ประกอบการรายอื่นสามารถสร้างสรรค์สินค้าอันมีลิขสิทธินั้น ได้ทัดเทียมกับลิขสิทธิ์ที่มีอยู่ก่อน

4. ความยืดหยุ่นในการใช้งาน (Flexibility) คือ ความสามารถของลิขสิทธิ์ในการปรับเปลี่ยนการใช้งานได้อย่างหลากหลาย เนื่องจากลิขสิทธิ์บางประเภทสามารถใช้ประโยชน์ได้หลากหลายวิธีและอาจได้รับผลตอบแทนจากหลายแหล่งในเวลาเดียวกันและในบางกรณี การใช้ลิขสิทธิ์ให้ถูกทางอาจจะสร้างคุณค่าให้กับงานลิขสิทธินั้นๆ มากกว่าการใช้งานตามเจตนารมณ์

5. ความยืดหยุ่นในการถ่ายโอน (Transferability) คือ ความสามารถของลิขสิทธิ์ในการถ่ายโอนสิทธิความเป็นเจ้าของซึ่งจะสามารถเพิ่มคุณค่า

ที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้เขียนเห็นว่า การประเมินราคาสิทธิตามหลักเกณฑ์ของกรรมทรัพย์สินทางปัญญา ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดในเงื่อนไข ระยะเวลา ความแพร่หลาย ความปรากฏแก่สาธารณชน รวมถึงเงื่อนไขทางการตลาดอื่น เมื่อเป็นดังนี้ ลิขสิทธิ์ใดเป็นที่เผยแพร่หรือ

ปรากฏต่อสาธารณชนจนเป็นที่รู้จักยิ่งมากเท่าใด การประเมินราคาหรือคุณค่าของลิขสิทธิ์ย่อมมีราคาเพิ่มมากขึ้นหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับในเชิงพาณิชย์

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นเพิ่มเติมโดยสรุปได้ว่าหลักการสำคัญในการประเมินมูลค่าของลิขสิทธิ์จึงเป็นการใช้การคำนวณมูลค่าปัจจุบันและผลประโยชน์หรือรายได้ที่เกิดจากการใช้ลิขสิทธิ์ตามระยะเวลาที่ได้รับการคุ้มครองหรือสามารถสร้างประโยชน์แก่ธุรกิจของเจ้าของลิขสิทธิ์ได้ ซึ่งอาจจะถูกทบทวนโดยอัตราการทบทวนได้เนื่องจากผลประโยชน์ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตมีอัตราการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าของเงิน อาทิ ความเสี่ยงในการลงทุน เป็นต้น และเมื่อมีการประเมินผลค่าตอบแทนของการใช้ลิขสิทธิ์แล้วยังต้องประเมินสถานการณ์ต่างๆ ของลิขสิทธิ์นั้นด้วยว่าเมื่อนำออกสู่ท้องตลาดแล้ว รวมถึงผลกระทบในด้านต่างๆ หากต่อมาในภายหลังความมีคุณค่าหรือราคาในงานลิขสิทธิ์นั้นได้ลดลง

ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นการประเมินราคาสิทธิในลิขสิทธิ์เพื่อต้องการทราบว่าสิทธิในลิขสิทธิ์ที่จะทำการขีดยื่นนั้นมีราคาเท่าใดเพื่อให้ทราบถึงราคาที่แท้จริงจากการประเมินเพื่อใช้เป็นราคาตั้งต้น (ราคาเริ่มต้น) ในการขายทอดตลาด อย่างไรก็ตามในการขีดยื่นลิขสิทธิ์ในลิขสิทธิ์ที่นำมาเป็นประกันด้วยการจำนองหรือจำนำนั้น การประเมินราคาย่อมไม่มีปัญหาแต่อย่างใด เพราะตามบทบัญญัติของกฎหมายได้กำหนดไว้โดยชัดเจนว่าจะต้องมีการทำสัญญาจำนองและจำนำนั้น กฎหมายบังคับว่าต้องระบุตัวทรัพย์สินที่จำนองจำนำ และต้องระบุจำนวนเงินที่จะจำนองจำนำ ด้วยเหตุนี้เอง หากสัญญาจำนองและจำนำ หากไม่ได้ระบุจำนวนเงินจำนองจำนำให้ถูกต้องหรือไม่ได้ระบุจำนวนเงินสัญญาจำนองจำนำ จะมีผลเป็นโมฆะ²¹⁹

4.3.5 วิเคราะห์ปัญหาผู้ประเมินราคาสิทธิในงานลิขสิทธิ์

ปัญหาข้อนี้สืบเนื่องมาจากปัญหาในข้อ 4.3.4 แต่เนื่องจากการประเมินราคานี้กรรมทรัพย์สินทางปัญญาได้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมินราคาไว้ ด้วยเหตุนี้ หน้าที่ในการประเมินราคาทรัพย์สิน กรรมทรัพย์สินทางปัญญาก็ได้กำหนดบุคคลผู้มีหน้าที่ในการประเมินราคาทรัพย์สินเช่นกัน โดยหน้าที่ในการประเมินราคาทรัพย์สินทางปัญญาซึ่ง

²¹⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 5629/2536.

รวมถึงสิทธิในลิขสิทธิ์หรือลิขสิทธิ์นี้ ได้แก่ เจ้าหน้าที่สถาบันการเงิน เนื่องจาก โครงการแปลงทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทุนนั้น กรมบังคับคดีได้ประกาศกำหนดให้สถาบันการเงินที่ให้ความสนใจเข้าร่วมโครงการดังกล่าว เหตุนี้เอง สถาบันการเงินที่เข้าร่วมโครงการจึงกำหนดหน่วยงานหรือแผนกประเมินราคาทรัพย์สินทางปัญญาขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการประเมินราคา ทั้งนี้ ในปัจจุบันสถาบันการเงินที่เข้าร่วมโครงการแปลงทรัพย์สินทางปัญญาจะมีอยู่ด้วยกัน 3 แห่ง คือ ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) และธนาคารออมสิน²²⁰ อย่างไรก็ตาม ในเรื่องนี้อาจมีปัญหาได้หากให้สถาบันการเงินเป็นผู้ประเมินราคาทรัพย์สินทางปัญญาโดยให้พนักงานของสถาบันการเงินนั้น เป็นเจ้าพนักงานประเมินราคาทรัพย์สินโดยเป็นผู้ที่มีหน้าที่กำหนดสิทธิในเรื่องราคาแต่เพียงผู้เดียว เพราะผู้เขียนมีความเห็นว่าอาจเกิดปัญหาขึ้นได้เพราะอาจจะไม่มีประสบการณ์ในการประเมินราคาทรัพย์สินหรือไม่มีความชำนาญในการประเมินราคาสิทธิในลิขสิทธิ์ซึ่งอาจทำให้ได้ราคาที่ไม่ใกล้เคียงความเป็นจริง เพราะเจ้าพนักงานผู้ประเมินราคาเป็นพนักงานของสถานประกอบการที่เป็นสถาบันการเงิน ดังนั้น การประเมินราคาทรัพย์สินทางปัญญาจึงอาจเป็นการประเมินราคาที่ต่ำกว่าความเป็นจริง โดยอาจนำปัจจัยความเสี่ยงในด้านอื่นๆ มาเป็นตัวชี้้นำหรือกำหนดคุณค่าหรือราคาของลิขสิทธิ์ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าเจ้าพนักงานผู้ประเมินราคาจะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยเฉพาะและต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเชื่อถือจากบุคคลทั่วไป มาเป็นผู้ประเมินราคา โดยจะมีการประเมินราคร่วมกับเจ้าพนักงานประเมินราคาทรัพย์สินที่เป็นเจ้าพนักงานของสถาบันการเงิน และดังที่กล่าวมาแล้วว่า การกำหนดมูลค่าสิทธิในลิขสิทธิ์นี้ มีการกำหนดหลักเกณฑ์สำหรับการคำนวณมูลค่าของสิทธิในลิขสิทธิ์ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าควรกำหนดให้ “ผู้เชี่ยวชาญทางบัญชี” เป็นผู้กำหนดมูลค่าของสิทธิในลิขสิทธิ์เพราะบุคคลเหล่านี้จะมีความสามารถและประสบการณ์ในการกำหนดราคาสิทธิในลิขสิทธิ์ได้โดยอาศัยหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่ได้กล่าวมาซึ่งก็มีแนวทางเป็นอย่างเดียวกับความเห็นของนักกฎหมายที่กล่าวมาข้างต้น ก็จะทำให้ได้ราคาสิทธิในลิขสิทธิ์ที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุดเพื่อใช้ประกอบการขายทอดตลาดต่อไป โดยการนำ “ผู้เชี่ยวชาญทางบัญชี” เข้ามาช่วยกำหนดมูลค่าของสิทธิในลิขสิทธิ์ร่วมกับเจ้าพนักงานประเมินราคาทรัพย์สินนี้ ทั้งนี้ ได้มีระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการประเมินราคาทรัพย์สิน สำนักงาน

²²⁰ โครงการแปลงทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทุน, อ้างแล้ว.

ทรัพย์กลางและสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาค พ.ศ. 2524 ได้กำหนดว่า ในกรณี
ที่จำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญก็ให้ดำเนินการได้ ดังที่กำหนดไว้ในหมวด 1 เรื่อง เจ้าพนักงาน
ผู้มีหน้าที่ประเมินราคาทรัพย์และอำนาจหน้าที่โดยกำหนดไว้ในข้อ 5 ว่า “ในการประเมิน
ราคาทรัพย์บางประเภท หากมีความจำเป็นต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ชำนาญพิเศษหรือผู้มีความรู้
ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและประเมินราคาให้อธิบดีกรมบังคับคดี รองอธิบดีกรมบังคับคดี
หัวหน้าสำนักงานวางทรัพย์กลางหรือหัวหน้าสำนักงานบังคับคดีและวางทรัพย์ภูมิภาคสั่ง
ให้ดำเนินการได้”